

1981/82:30

Onsdagen den 18 november em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

18 § Tomträttslån och underhållslån, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om civilutskottets betänkande 1981/82:3.

Anf. 100 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! I betänkandet nr 3 behandlar civilutskottet de delar av det ekonomiska paketet som faller inom bostads- och kommundepartementens ansvarsområden. Vi har ju i riksdagen föregående vecka tagit ställning till riktlinjerna för den ekonomiska politiken och till ett antal av de stora bitarna i regeringens förslag. Jag tänker därför inte ta upp någon stor bostadspolitisk debatt med anledning av de ärenden som behandlas i vårt betänkande. Tore Claeson sade i sitt anförande att han skulle behöva upprepa vad han hade sagt i en debatt med bostadsministern Birgit Friggebo för bara någon vecka sedan. Jag tycker då att vi kan hänvisa till protokollet från den debatten när det gäller de synpunkter som framfördes om det hyrespolitiska läget.

Jag skall göra några kommentarer till de förslag som finns i utskottets betänkande.

När det gäller tomträttslånen har utskottet gått längre än regeringsförslaget och föreslår att de statliga tomträttslånen till kommunerna helt skall upphöra. Kreditbehovet får i fortsättningen tillgodoses genom krediter från kommunlåneinstitutet resp. via obligationer för storstadskommunernas del. Här har den situationen uppkommit att utskottet är enhälligt i fråga om att lyfta ut de här lånen från statsbudgeten och därmed minska belastningen på budgeten med 50 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit. Utskottet har alltså gjort detta ställningstagande, och vi har därmed anslutit oss till ett yrkande i den socialdemokratiska motionen.

Oenigheten gäller vilket alternativ som skall antas. Socialdemokraterna föreslår att bostadsinstitutet i fortsättningen skall låna ut pengar och att krediterna skall vara prioriterade. För min del vill jag stryka under att den

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

här skillnaden inte ger några särskilt märkliga effekter för kommunerna. Det är fråga om en ränteskillnad på mindre än 1 %. Sedan gör reservanterna ett nummer av att de vill ha krediterna prioriterade. Inte heller det är någonting som är särskilt praktiskt viktigt. Riksbanken bedömer nämligen att kommunerna kan täcka det här kreditbehovet ändå, och då är ju skillnaden i sak begränsad till, som jag redan sagt, den lilla skillnaden i räntekostnader. Under alla förhållanden är det här inte fråga om skillnader som på något sätt är avgörande för tomträtten som sådan. Valen mellan tomträttsupplåtelse och försäljning kommer även i framtiden att göras mot bakgrund av andra bevekelsegrunder.

Utskottet avstyrker också de socialdemokratiska motionsförslagen om temporära hyresrabatter, underhållslån och en uthyrningsgaranti — förslag som socialdemokraterna vidhåller i de reservationer som Oskar Lindkvist har yrkat bifall till. Kostnaderna för underhållslånen har beräknats till drygt 250 milj. kr. Det är alltså pengar som reservanterna efter riksdagens tidigare beslut nu saknar täckning för. De övriga förslagen har i likartad utformning bedömts tidigare av riksdagen och har även då avvisats. Jag har självfallet ingen invändning mot syftet som sådant, nämligen att öka nyproduktionen. De budgetmässiga skälen mot att subventionera räntor ner till praktiskt taget noll är emellertid så starka att den här utvägen inte är realistisk för majoriteten.

Det jag nu har sagt om de socialdemokratiska reservationerna gäller även vpk-yrkandena. Vi får säkert också anledning att återkomma till de här frågorna i andra sammanhang under detta riksmöte.

Moderaterna har också reserverat sig och yrkar bifall till sin motion. Jag skall inte säga särskilt mycket om den reservationen. Jag tycker att både reservationen och den motion som ligger bakom är ett exempel på att det inte är så lätt att omsätta en sparvilja i praktiskt möjliga åtgärder. Det är nämligen så, precis som utskottet har sagt i sitt betänkande, att förslaget inte är genomförbart på det sätt som man har tänkt sig i motionen och reservationen. För att det över huvud taget skulle kunna få några effekter måste personal friställas redan från den 1 januari 1982, och det är alltså inte möjligt.

Dessutom är det så att om vi skall få någon effekt av detta, skall vi fatta beslut om att ta bort arbetsuppgifterna som sådana från länsstyrelse och andra organ. Detta måste i så fall grundas på att det framförts förslag från en rad olika departement. Länsstyrelserna behandlar ju inte enbart frågor som hör till kommundepartementets och civilutskottets område, utan den totala anslagsramen för länsstyrelserna är resultatet av att en rad ämbetsverk och departement skall få frågor på den regionala nivån handlagda av länsstyrelserna. Därför är det inte möjligt att på kort tid och med den effekt som man från moderaternas sida har tänkt sig behandla den typ av frågor som tagits upp i den här motionen. Förslaget får väl betraktas som ett litet olycksfall i arbetet.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till civilutskottets hemställan.

Anf. 101 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill återkomma till Kjell Mattssons synpunkter beträffande tomträttslånen, och då närmast till motiveringen för att man nu helt skall avskaffa de statliga tomträttslånen. Jag tror att det finns anledning att erinra Kjell Mattsson om det han säkerligen också själv inser mycket väl, nämligen att detta i realiteten inte handlar om någon besparing totalt sett. Däremot handlar det i realiteten om ökade svårigheter för kommunerna, som i det här sammanhanget nu får ge sig ut på kreditmarknaden och få sämre lånevillkor. Jag kan inte se att det i utskottsbetänkandet utöver den påstådda besparingseffekten finns något motiv för den här åtgärden, som jag betraktar som en del av den nedrustning då det gäller bostadspolitiken som man har hållit på med under de borgerliga regeringarnas tid.

Statens medverkan då det gäller tomträttslånen, frågan om tomträttsinstitutet som sådant liksom strävan att, i stället för att som nu försvåra möjligheterna på det här området, underlätta för kommunerna genom att skapa bättre och gynnsammare villkor betraktar vi från vpk:s sida som något som hör till de långsiktiga åtgärder som måste vidtas på bostadspolitikens område. Det kan få allvarliga konsekvenser, om staten helt plötsligt går in och på det här sättet plockar bort ett instrument som finns och försvårar för kommunerna att finansiera köp av mark som skall upplåtas med tomt rätt.

Jag har som sagt inte sett några andra motiv för detta än den påstådda besparingseffekten. Jag kan nämna att jag har haft kontakter i den här frågan med förstasigspåre i bostadsdepartementet, som har vitsordat att det genom den åtgärd som nu skall vidtas i realiteten icke blir fråga om någon reell besparing. Jag måste säga att jag är väldigt besviken över att man på det här sättet har gett sig på en så viktig sak som det här handlar om, nämligen kommunernas möjligheter att bidra till en bra bostadsförsörjning.

Anf. 102 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Vi betraktar ju bostadsministerns och regeringens proposition som en attack mot den sociala bostadspolitiken. Det är alldeles riktigt, som Kjell Mattsson säger, att båda riktningarna i civilutskottet har lämnat bostadsministerns förslag åt sitt öde och utarbetat var sitt alternativ till regeringens proposition. Vad vi har sagt inom socialdemokratiska partiet är att vi skapat ett alternativ som ligger så nära som möjligt de lån som nu sannolikt kommer att försvinna genom majoritetens ställningstagande.

Skillnaden mellan er i utskottsmajoriteten och reservanterna är kort uttryckt att ni med det förslag som ni har lagt fram i betänkandet inte vet någonting om hur finansieringen kommer att kunna genomföras. Visserligen har riksbanken sagt att den skall medverka till att sälja obligationer, men ni vet ännu inte om några kommer att köpa dessa obligationer. Det finns inga garantier för kommunerna i ert förslag till finansiering. Det finns ingen prioritering innebärande att medlen finns när kommunerna behöver dem. Dessutom är pengarna i ert förslag dyrare än pengarna i det socialdemokratiska förslaget. Vi föreslår prioriterade medel till en lägre ränta än vad ni

föreslår. Det är den avgörande skillnaden mellan de två förslag som föreligger. Jag håller gärna med Kjell Mattsson om att det kanske inte blir någon särskild effekt på kommunerna. Men om så är fallet, vad är det då som gör att ert förslag kostnadsmässigt är högre för kommunerna än reservanternas, i denna viktiga fråga?

Vidare tar Kjell Mattsson upp diskussionen om vad förslagets genomförande skulle kosta. Jag vill säga att det inte är pengar för att klara underhållslånen som fattas, utan att det är viljan som det är fel på hos den borgerliga majoriteten. Enbart avdragen för villor vid beskattningen drar nämligen en samhällskostnad på ungefär 16-18 miljarder kronor. Vad vi nu pratar om är att staten skall låna ut 250 miljoner. Lägg märke till att det är fråga om en utlåning och att det sker i ett läge när pengarna från de tidigare lånen håller på att återvända till statskassan! Det är alltså inte fråga om att vi inte har råd utan om att ni inte ställer upp för hyresgästerna i ett besvärligt läge på hyresmarknaden. Detta är en mycket viktig och en avgörande skillnad mellan de två förslag som vi nu diskuterar.

Anf. 103 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Beträffande tomträttslånen är det bara att konstatera att genom det förslag som utskottsmajoriteten nu lägger fram avlastas pengar för tomträttslånen från budgetens totalbelopp. Det har också vid en hearing i utskottet klargjorts att riksbanken kommer att medverka till att det blir utrymme för kommunlåneinstitutet och obligationsmarknaden för att tillgodose kommunernas behov av upplåning för ändamålet. Det är faktiskt jämfört med mycket annat fråga om ganska små belopp.

En anledning till att vi har följt den angivna linjen är att man, om man skulle ha bifallit socialdemokraternas förslag, skulle ha fått genomföra en lång rad förändringar, innan det över huvud taget hade varit möjligt att få det hela att fungera. Jag tänker på sådant som t. ex. förändringar i bostadsinstitutens stadgar. Vi bedömde att det var en så pass stor operation att den inte skall genomföras enbart för att göra det möjligt att ta upp tomträttslånen på den prioriterade marknaden.

Oskar Lindkvist säger vidare att det för genomförande av de förslag som socialdemokraterna har lagt fram inte erfordras stora pengar. Jag konstaterar då att genom de omröstningar som ägde rum i kammaren föregående vecka har alternativpengarna redan försvunnit. Det finns alltså inte kvar något utrymme för socialdemokraterna att ta dessa pengar i anspråk. Självfallet kan man i och för sig göra det och i så fall få ett i förhållande till socialdemokraternas motion ökat budgetunderskott. Självfallet kan man göra så, men jag bestrider den beskrivning som Oskar Lindkvist här ger när han säger att det inte är pengarna utan viljan som saknas. De förändringar som har gjorts inte enbart på det bostadspolitiska fältet utan också på en rad andra områden av samhället har helt betingats av att vi har en strävan att få ned statens budgetunderskott. I andra sammanhang brukar man ju från socialdemokraternas sida inte spara på krutet när det gäller att skälla på regeringen för att den har låtit budgetunderskottet bli alldeles för stort. Men

varje gång vi här i kammaren diskuterar förslag som kostar pengar, då är det alltså väldigt gott om pengar.

Så gör Oskar Lindkvist en jämförelse med underskottsavdragen för villor. Jag tycker att det belopp som Oskar Lindkvist nämnde – och som figurerar i debatten – är alldeles för högt. Om man jämför med de siffror som har angivits i bostadsdepartementets beräkningar tidigare, så finner man att det innebär en kraftig överdrift. Vi har dessutom haft ett högt ränteläge, och det är inte något som precis har underlättat situationen för dem som i stället för hyra betalar räntor. Därför tycker jag att man inte kan göra den typen av jämförelse och bara utgå från att de som betalar räntor har gott om pengar och att man gott kan höja deras kostnader och ge pengarna till dem som betalar hyror.

Anf. 104 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt. Kjell Mattsson, att vårt förslag avlastar budgeten. Och att vi lägger hela finansieringen utanför statsbudgeten är också korrekt.

Men faktum är att ni icke har någon enda garanti mer än riksbankens förord när det gäller att finansiera kommunernas efterfrågan på lån till tomträtter. Skillnaden mellan ert förslag och vårt är att vi prioriterar de pengar som skall finnas tillgängliga när kommunerna efterfrågar lån för att skaffa mark till tomträttsupplåtelse. Det är nu fråga om ett tvärkast i statens medverkan vid kommunal upplåning till tomträtt. Därför har vi arbetat fram ett förslag som har så nära anknytning till det gamla förslaget som möjligt.

Sedan säger Kjell Mattsson – och det har också utskottet skrivit i sitt betänkande – att förslaget medför en rad administrativa svårigheter. Ja, men de administrativa svårigheterna är inte av den storleksordningen att de förtar fördelarna med den socialdemokratiska reservationen. Vore det så, att vi varje gång riksdagen skulle fatta ett beslut skulle hänga upp oss på administrativa svårigheter, då skulle riksdagen bli handlingsförlamad. Det är alltså här fråga om att upphöja små problem till stora saker för att ha ett argument mot det socialdemokratiska förslaget. Kjell Mattssons förslag lovar inget bestämt när det gäller pengar som kommunerna skall låna till tomträttsupplåtelse, den saken är absolut ett faktum.

Beträffande finansieringen är det ju riktigt att fr. o. m. gårdagen sänktes momsen i de svenska affärerna. Det ställde verkligen till med administrativt trassel, men det bekom tydligen inte majoriteten här i riksdagen någonting. 250 milj. kr. skall här ses i förhållande till ett budgetunderskott på nära 80 miljarder. Att börja prata om att vi skall spara när det gäller hyresgästerna, som är i stort behov av ett stöd för att klara sina hyror, det tycker jag egentligen är ett övermod som Kjell Mattsson gott kunde bespara sig. Vi har lagt fram förslag om alternativa finansieringsmöjligheter. Vi kan i rimlighetens namn inte hjälpa att den borgerliga majoriteten konsekvent röstar ner de socialdemokratiska finansieringsförslagen.

Nr 30

Ondsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Anf. 105 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson återkommer – liksom också utskottet har gjort – till att det blir en avlastning på budgeten med 50 milj. kr. Nu är det ändå så att man får in pengar i form av amorteringar och räntor när det gäller de tidigare tomträttslånen. Även om det budgetmässigt kan redovisas på det sättet att det är en avlastning på 50 milj. kr., är det inte en besparing. Det är detta jag har uppehållit mig vid. Reellt sett handlar det alltså icke om någon besparing – vilket ändå har varit motivet för den här förändringen.

Jag skulle vilja peka på att alla åtgärder som försvårar situationen för kommunerna i det här avseendet också har en annan sida. De gör det lättare för privata markintressen och underlättar markspekulation av olika slag. Och varje försvagning av tomträttsinstitutet och av möjligheterna för kommunerna att låna på hyggliga villkor – utan att behöva gå ut och höra sig för på olika håll – innebär på sikt att man förändrar förhållandena på bostadsmarknaden då det gäller markpolitiken, och det ger ökat utrymme för privat spekulation.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga. De lånevillkor som nu gäller för tomträttslånen inkluderar bl. a. amorteringsfrihet. Vilka garantier finns det för att kommunerna inte kommer att erhålla sämre villkor än med den statliga tomträttslånegivningen? Jag skulle gärna vilja ha ett besked på den punkten av Kjell Mattsson.

Anf. 106 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Oskar Lindkvist: Jag kan hålla med om att detta att man behöver vidta en del administrativa förändringar inte får hindra att man genomför reformer. Däremot har vi sagt att för den här rätt begränsade frågan om krediter på 200 milj. kr. är det en alldeles för stor operation att vidta de förändringar som skulle behövas i bostadsinstitutens villkor, som är stadgemässigt fastslagna. Men det hela kan naturligtvis komma i ett annat läge, om vi diskuterar ytterligare överföringar på kapitalmarknaden.

Vi är inte alls ängsliga för kapitalförsörjningen, utan litar på att riksdagens riksbank står fast vid de löften som getts vid dessa diskussioner och ser till att kommunlåneinstitutet och obligationsmarknaden får tillgång till det kapital som kommunerna kan komma att efterfråga.

Sedan menade Tore Claeson att det inte var fråga om besparingar, eftersom det flyter in amorteringar. Men det kommer det att göra i fortsättningen också. Kvar hos staten kommer att finnas inkomstsidan av kommunernas amorteringar för tomträttslånen.

Beträffande villkoren kan jag svara med att hänvisa till vad som står i utskottets betänkande. Lånevillkoren är annorlunda, vare sig man väljer socialdemokraternas reservation eller utskottsmajoritetens förslag. Det beror på att kommunlåneinstitutet inte arbetar med lån som är amorteringsfria under ett antal år. Man amorterar alltså redan från första året, och därmed kommer kostnaderna under de första åren att vara högre med såväl

majoritetens förslag som reservanternas, jämfört med vad som gäller i dag.

Nr 30

Onsdagen den
18 november 1981

Anf. 107 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Civilutskottets betänkande berör den ekonomiska politiken och avser åtgärder för att stimulera bostadssektorn. I betänkandet återfinns ett särskilt yttrande, där det sägs att vissa frågor som är väsentliga inom bostadssektorn skall aktualiseras i annat sammanhang. Det får ses som en bostadspolitisk märkning.

Med hänsyn till detta särskilda yttrande skulle jag vilja anföra några synpunkter.

Jag försökte den 27 oktober i år att få en dialog med bostadsministern i hyresförslustlånefrågan, och förväntade mig kunna få ett besked om vilka åtgärder regeringen skulle kunna tänka sig att vidta.

Jag fick ett kort och i och för sig ganska kärvt svar. Bostadsministern avstod därefter med en axelryckning från vidare dialog. Jag skall inte upprepa de argument som jag då anförde, även om det egentligen i sak skulle behövas. Men frågans storlek och de betydande problemen för många kommuner gör det angeläget att ta upp frågan i det här sammanhanget. Den berör också viktiga och centrala delar när det gäller bostadspolitikens framtida utformning. Detta har dokumenterats bl. a. av att SABO till regeringen har överlämnat ett mycket omfattande material som visar problemens storlek. Många av de berörda kommunerna och deras hyresgäster har också uppvaktat statsrådet med de här frågorna.

Tittar man på kommuner som har speciella svårigheter kan man notera att t. ex. Säfles bestånd av outhyrda lägenheter uppgår till 20,5 %. Landskrona har 16,4 %, Laxå 15,3 %, Oxelösund 15,1 % och Gullspång 15,0 %. Min egen hemkommun Hallstahammar hade den 1 mars, enligt bostadsstyrelsens statistik som jag nu redovisar, 14,8 %. Den kommunen redovisade att man då hade 172 tomma lägenheter i sitt bestånd. Nu kan det noteras att man från den 1 mars till i dag i det närmaste fått en 50-procentig ökning av de outhyrda lägenheterna. Det är klart att detta utgör ett stort problem i en, jag vågar säga, näringspolitiskt krisdrabbad kommun.

I sitt svar den 27 oktober nämnde statsrådet att bostadsstyrelsen aviserat att den skulle belysa problemen för de kommuner och bostadsföretag som under lång tid haft en stor del av sina lägenheter outhyrda. Jag hade tänkt mig att jag skulle få svar på min fråga vid det tillfället, men jag ställer frågan återigen i dag med den förhoppningen att statsrådet tar upp den och försöker analysera den. Innebär det konstaterande som då gjordes – kanske inte minst med hänsyn till bostadsstyrelsens hemställan i sin petitaskrivelse – att riksdagen har att förvänta konkreta förslag om hur de krisdrabbade kommunerna skall få någon form av statlig delkompensation för sina hyresförluster, som beror just på den stora andelen outhyrda lägenheter i bostadsbeståndet?

Ökningen av antalet outhyrda lägenheter är en direkt spegling av den ekonomiska situationen och den vikande sysselsättning som är att notera på

*Tomträtslån och
underhållslån,
m. m.*

många orter i landet. Påfrestningarna blir särskilt stora i ett antal av landets redan tidigare mest utsatta kommuner, som har haft att notera de här hyresförlusterna i sin budgetberedning under många år. Men det är inte riktigt att de som redan förut lever i en besvärlig ekonomisk situation nu också skall tvingas att på egen hand ta konsekvensen av en sådan hög andel outhyrda lägenheter. Bostadsföretagen själva kan genom egna åtgärder endast marginellt påverka uthyrningssituationen. De outhyrda lägenheterna har på ett övervägande antal orter ett direkt samband med den vikande sysselsättningen och den bristande regionalpolitiken samt med avsaknaden av en industripolitik i det här landet. Bortfallet av hyresförlustlån har inte kompensrats med relevanta justeringar av det extra skatteutjämningsbidrag som utlovades, när man tog bort hyresförlustlånen.

Det finns därför, herr talman, starka skäl för den fråga som jag inledningsvis ställde till bostadsministern. Jag hoppas att jag får besked om hennes syn på saken.

Anf. 108 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill i anslutning till Thure Jadestigs resonemang kring hyresförlustlånen först säga att också jag erinrade om situationen, då jag i mitt första inlägg här i kväll pekade på hur snabbt dessa problem tilltagit och på den stora omfattning som de har. Det är i första hand sådana orter som den Thure Jadestig kommer ifrån som drabbas. Med andra ord är det industriorter och främst en-industriorter som särskilt drabbas av problemen med outhyrda lägenheter. Det är så att säga gamla problem som kommit tillbaka till i stort sett samma orter som tidigare.

Thure Jadestig sade att han i oktober månad hade aktualiserat frågan om hyresförlustlån. Han hade ett utomordentligt tillfälle att aktualisera frågan sex månader tidigare, då han emellertid var med om att rösta mot en vpk-motion om att återinföra hyresförlustlånen. Det skedde, om jag minns rätt, i april månad i år. Det fanns redan då tillräckliga sakskalet för att kunna biträda en motion med ett sådant yrkande – eller hur, Thure Jadestig?

Anf. 109 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Bostadsfrågorna tilldrar sig i regel ganska stort intresse såväl här i kammaren som i den allmänna debatten. I den proposition som nu behandlas har regeringen inte lagt fram några mer genomgripande förslag. Propositionen är ändå i sina olika delar ägnad att hälsas med tillfredsställelse. De besparingsbelopp som det är fråga om är relativt blygsamma. Det är trots detta en utveckling i rätt riktning.

Jag skall närmast ta upp de s-reservationer som är fogade till betänkandet. Inte heller de berör några centrala frågor. Reservationerna speglar ändå på sitt sätt den syn som socialdemokraterna har på bostadspolitikerna.

I samhället av i dag uppträder inte så sällan brister och olägenheter i olika sammanhang. Inom parentes sagt har det ju egentligen alltid varit så. För de flesta framstår det som angeläget att eliminera dessa brister. Det kan då synas naturligt att politiker via politiska beslut rättar till det som de anser vara

orättvist. Särskilt markerad tycks denna uppfattning vara inom socialdemokratin. Varje liten avvikelse från det som anses vara idealtillståndet måste bli föremål för åtgärd, genom exempelvis lagstiftning, bestämmelser eller förbud. Kort sagt synes det vara en medveten strävan från socialdemokraternas sida att i varje situation styra utvecklingen med politiska beslut.

Här finns framför allt två allvarliga invändningar att resa.

För det första får vi härigenom på sikt ett genomreglerat samhälle, där den enskildes utrymme minskas i takt med att tillvaron regleras. Även om man i varje litet enskilt fall möjligen skulle finna motiv för politiska ingrepp, blir alla de hundratals andra liknande besluten sammantagna förödande. Varje mänsklig aktivitet får inte bli föremål för politisk styrning. Vi känner alla till att bostadssektorn redan nu är en av de mest genomreglerade. Trots detta, eller kanske på grund av detta, återstår det eller dyker det upp nya problem. Att då ytterligare öka styrningen måste vara felaktigt.

För det andra är praktiskt taget varje socialdemokratiskt förslag i dessa hänseenden förbundet med ökade utgifter. Även här borde man ta hänsyn till helheten. Alla enskilda utgiftshöjningar blir, sammantagna, till stora belopp. I det enskilda fallet är det nödvändigt att se resultatet i förlängningen. Något utrymme för ökade utgifter finns inte nu.

Jag tycker att man skall se de här reservationerna från socialdemokraterna i ljuset av dessa små betraktelser. I reservationerna 2, 3 och 4 vill de lösa de problem på bostadsmarknaden som i varje fall reservanterna har upplevt med olika slags stöd och bidrag. Min uppfattning är att man inte löser några problem med hyresrabatter eller uthyrningsgarantier. Möjligen skjuter man problemen framför sig, och under tiden har det hela kostat pengar. Om man t. ex. ger hyresrabatter till nyproducerade bostäder under en viss tid skulle, inte oväntat, de som flyttade in strax innan rabatten började gälla kunna fråga varför inte de också får rabatt. Liknande fenomen skulle kunna uppstå när rabatten upphör. På så sätt kan nya bestämmelser, nya ingrepp, lätt leda till nya krav, osv.

Min uppfattning är att det behövs andra åtgärder för att få ordning på de problem som rör bostadsproduktionen och de höga kostnader som är förbundna med den. Men egentligen ligger de stora frågorna utanför dagens debatt, och det finns anledning att återkomma till dem.

Socialdemokraterna vill förlänga underhållslånen med ytterligare ett år. Riksdagen har så sent som i våras sagt att överväganden avseende underhållsfinansieringen bör anstå till dess ett definitivt förslag föreligger. Det har alltså varit känt att mer pengar här inte var att vänta. Bl. a. mot denna bakgrund finns det nu ingen anledning att bifalla den reservationen.

När det gäller reservation 1 vill jag konstatera att socialdemokraterna här inte tagit steget fullt ut. Även om man, som socialdemokraterna vill, flyttar ut tomträttskrediterna från staten skulle dessa vara prioriterade. Då skulle ännu en viss lånevolym rymmas inom den prioriterade sektorn och av den anledningen skulle vissa andra negativa effekter uppstå i systemet.

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträtslän och
underhållslän,
m. m.*

Herr talman! Jag vill mot denna bakgrund yrka bifall till utskottets hemställan vid punkterna 1-9 och bifall till reservation 5.

Men jag vill ändå passa på tillfället att något beröra det inledningsanförande som Oskar Lindkvist höll före middagsuppehållet. Han angrep oss moderater för vårt agerande i utskottet. Något av orden trolöshet eller trolös användes t. o. m. Det är kanske något förvånande att man tar upp en debatt på det sättet beträffande utskottets handläggning av ärenden. Som Oskar Lindkvist väl känner till arbetar vårt utskott så, att ledamöterna yrkar bifall till en proposition eller motion eller på annat sätt ger sin vilja till känna, och detta är alltså preliminära ställningstaganden. Det är på intet sätt någonting som man vid justeringen måste hålla fast vid. Det är först vid justeringssammansträdet som det slutliga ställningstagandet äger rum.

I det här aktuella fallet - det gäller tomträtslän - stödde vi preliminärt den socialdemokratiska motionen. Vi fann den vara det bästa förslaget. När justeringssammansträdet närmade sig hade emellertid centern och folkpartiet ett annat förslag, som innebar att man frånträdde propositionen på en viktig punkt. Från vår synpunkt var detta förslag det allra bästa. Vi tog oss då friheten att stödja det. Sa har det gått till.

Jag kan förstå att Oskar Lindkvist känner indignation över att det blev på det här sättet, men man får väl inte låta besvikelsen speglas alltför mycket i debatten.

Anf. 110 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Det är ett par saker jag vill säga till Bertil Danielsson.

Jag känner absolut ingen indignation över moderaternas uppträdande - jag har aldrig väntat mig någonting mera av moderaterna i dessa frågor. Jag tillhör den del av svensk arbetarrörelse som aldrig någonsin har trott att det finns beröringspunkter mellan socialdemokratin och den gamla högerpolitiken.

Jag känner ingen indignation. Tycker inte Bertil Danielsson själv att moderaterna genom det här agerandet sviker den mytbildning som man försöker att astadkomma i svensk politik. Här finns enligt min mening utrymme för en mycket skarp självkritik.

Jag tror att Bertil Danielsson skall fundera litet närmare över denna avvikelse från det normala förfaringssättet. Även om vi har delade meningar brukar vi försöka hålla vår hederskodex högt.

Jag skall inte gå in på Bertil Danielssons diskussion om vad vi uttalat i vår reservation - det har jag redan diskuterat med Kjell Mattsson. Jag tror att det är fullt tillräckligt. Men en sak vill jag säga.

När Bertil Danielsson talade om socialdemokratin, bostadspolitiken och regleringarna gick det en fläkt av 30-talet genom kammaren. Det är gammal skäpmat som brukar tas fram på moderaternas egna sammankomster.

Bertil Danielsson sade att det nu inte finns något utrymme för utgifter och att vi håller på att få ett genomreglerat samhälle. Kommer inte Bertil Danielsson ihåg att vi sedan 1976 har en borgerlig regering? Under denna tid har moderaterna två gånger varit med i den borgerliga regeringen. Båda

gångerna har de troppat av, ganska molokna och besvikna över att de inte lyckats uträtta någonting värdefullt i regeringen.

Vad gjorde ni i regeringen mot regleringarna? Berätta för oss som sitter här i kammaren vilka märkliga och mäktiga insatser moderaterna gjorde för att komma åt det svenska regleringssamhället! Det är viktigare än att komma med en massa svammel om hur socialdemokraterna enligt moderaternas uppfattning borde bete sig i svensk bostadspolitik.

Anf. 111 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist har uppenbarligen två skäl att vara indignerad. Det berör honom uppenbarligen ganska illa att vi tog en saklig ståndpunkt i utskottet. Jag kan inte föreställa mig – även om jag är relativt ny här i kammaren – att det är någonting så unikt att man måste göra ett stort nummer av det.

När det gäller min allmänna ståndpunkt i bostadspolitiken berör det uppenbarligen också Oskar Lindkvist mycket illa att vi vid olika tillfällen för fram de synpunkter som vi anser bör ligga i botten när vi formar vår politik. Oskar Lindkvist använder uttryck som en fläkt av 30-talet och skäpmat som vi använder på våra egna möten! Jag tror att det kan vara ganska bra att Oskar Lindkvist har tillfälle att lyssna på de synpunkter som kommer fram i sådana här sammanhang.

Min huvudinvändning mot den socialdemokratiska politiken i dessa sammanhang var och är alltså att socialdemokraterna tror sig kunna klara alla problem i samhället via ökade regleringar. Så är icke fallet. Trepårtiregeringen har brutit den trenden. Alltsedan 1976 har en hel rad åtgärder vidtagits som har brutit den utvecklingen. Oskar Lindkvist känner själv till vilka punkter det rör sig om, så det finns ingen anledning för mig att räkna upp dem här. Det har hänt en hel del, och jag ville i mitt inlägg nyss påpeka att från socialdemokratisk sida är man inte beredd att gå oss till mötes. Man vill alltså styra.

Anf. 112 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Det är självklart att jag lyssnar på Bertil Danielsson. Jag har i nära 40 år då och då lyssnat på företrädare för tidigare den gamla högern och numera moderata samlingspartiet. Det är precis samma resonemang nu som jag har hört under fyra decennier. Era omdömen om svensk socialdemokrati och dess regleringsiver är ingenting nytt – det är en fläkt från det gamla 30-talet och ingenting annat.

Jag frågade emellertid om Bertil Danielsson kan berätta för oss vilka märkliga åtgärder som de regeringar vidtog som hade nöjet att ha representanter från moderata samlingspartiet. Vad har ni gjort som har förändrat förutsättningarna för svensk bostadspolitik, för dess administration, dess byråkrati och dess regleringar? Det är det frågan gäller. Allt det andra kan vi lämna åt sidan, för jag tror att Bertil Danielsson är för känslolös för att förstå hur viktigt det är att samhället ställer upp på de svagas sida. Det är bakgrunden till de reservationer som vi har avgivit till civilutskottets betänkande.

Anf. 113 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist ger sig inte. Han vill ha en förteckning över alla de åtgärder som de borgerliga regeringarna har vidtagit sedan 1976. På tre minuter finns det ingen möjlighet att räkna upp allt. Och även om jag skulle kunna göra det har jag inte allt i minnet – jag kan bara nämna några få punkter.

Vi har gjort det lättare att bygga i glesbygd. Det har skett en förenkling av bygglagstiftningen. Det har fattats beslut om minskad byråkrati på bostadsområdet. Det finns ytterligare att anföra. Men Oskar Lindkvist är alltså inte beredd att gå med oss på den vägen.

Anf. 114 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Oskar Lindkvist har i debatten utförligt motiverat de förslag på det bostadspolitiska området som framläggts i den socialdemokratiska motionen nr 46 med anledning av regeringens proposition nr 30, den bilaga som berör bostadsdepartementets verksamhetsområde. Därför skall jag så här i slutet på debatten begränsa mig till några kommentarer till kravet på underhållslån även för år 1982, sett ur hyresgästernas synvinkel.

Herr talman! Civilutskottets borgerliga majoritet avvisar vårt motionskrav på ett underhållslån för 1982 med motiveringen att frågan utreds och att man vill avvakta underhållsfondsutredningens slutbetänkande, som har aviserats till våren 1982.

Som både Oskar Lindkvist och Tore Claeson har påpekat har underhållslån utgått för åren 1979, 1980 och 1981. Med stor sannolikhet kommer den här frågan att lösas mera långsiktigt från 1983. År 1982 faller alltså bort. Det är inte konsekvent och vallar stora problem för oss som just nu förhandlar med de allmännyttiga bostadsföretagen om hyran för nästa år.

Underhållsuttaget i hyran har på senare år ökat mer än andra delar av den totala hyran – från 16 kr. per kvadratmeter år 1976 till 34 kr. för innevarande år – trots att underhållslån utgått de tre senaste åren. Inför 1982 vill de allmännyttiga bostadsföretagen höja underhållsdelen i hyran med över 50 % från nuvarande 34 kr. per kvadratmeter till 53 kr. per kvadratmeter om det inte blir något underhållslån för 1982.

Sammantaget innebär hyreskraven för nästa år en höjning med i genomsnitt nära 20 % av hyran – alltså drygt 200 kr. mer i månaden för en normal trerummare. Hyran tar i dag nära en tredjedel av en genomsnittlig industriarbetarlön.

Vilka är det som drabbas? Jo, de mest betalningssvaga, och det är det allvarliga i situationen. Ungdomar, barnfamiljer och lågavlönade, de som under flera år av borgerligt styre har fått se sin reallön försämrats, är de som får stå för fiolerna. Många unga har i dag helt enkelt inte råd att efterfråga en egen bostad. Den sociala bostadspolitiken faller sönder bit för bit, och regeringen står bredvid som passiv åskadare.

Ett riksdagens bifall till vårt förslag om 253 milj. kr. i underhållslån för nästa år skulle innebära att kraven på hyreshöjning kunde dämpas med upp

till 10 kr. per kvadratmeter och år i det allmännyttiga bostadsbeståndet, i hus byggda 1962–1971.

Herr talman! Det har sagts tidigare i debatten, men det tål att upprepas: Det är ingen subvention som vi begär, inget statsbidrag till hyran. Vi hemställer att riksdagen i likhet med de senaste tre åren ställer pengar till förfogande för detta ändamål som *lån*. Och lån skall som bekant återbetalas.

Jag kan erinra om att de underhållslån som har utgått de tre senaste åren nu amorteras och att beloppen rör sig mellan 4 och 5 kr. per kvadratmeter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade till civilutskottets betänkande.

Anf. 115 Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Jag kan konstatera att bostadsdepartementets del av propositionen om den ekonomiska politiken har fått en välvillig behandling av utskottet. Bakgrunden är självfallet att de förslag som propositionen innehöll ju inte enbart kan motiveras ur besparingssynpunkt utan gäller önskvärda förändringar i regelsystemet och också är motiverade utifrån andra utgångspunkter: minskat svartjobb vid ombyggnad av småhus, antibyråkrati, rättvisa osv.

De meningsskiljaktigheter som förekommer beror på olika åsikter om *andra* förändringar. Socialdemokraterna och ypk föreslår ytterligare påspädningar på budgetunderskottet, medan moderaterna har aviserat för framtiden ytterligare kraftigt sparande inom bostadssektorn.

Jag skall inte här gå in på hela den ekonomiska politiken och förutsättningarna för uppläggningsen av bostadspolitiken. Det är saker som har diskuterats i andra sammanhang här i kammaren.

I stället skall jag något diskutera lämpligheten av de förslag som har framlagts mot bakgrund av de begränsade resurserna.

Socialdemokraterna vill alltså späda på, moderaterna vill rasera bostadspolitiken, och regeringen ligger ungefär mitt emellan med ett ansvar för den ekonomiska politikens restriktivitet, men också med ett ansvar för att försöka uppnå de bostadssociala målen. Det finns ingen anledning att här diskutera moderaternas kommande besparingsförslag – det får vi göra i ett annat sammanhang. Man kan också hänvisa till den debatt som fördes i kammaren förra veckan.

Socialdemokraterna framlägger ett förslag om att sänka hyrorna eller påverka hyresutvecklingen i nyproduktionen och i befintliga allmännyttiga bostadsföretag. Jag behöver inte erinra kammaren om att riksdagen vid ett flertal tillfällen har gjort uttalanden beträffande bostadssubventionernas utveckling. Vi har varit överens om att dessa inte kan öka i någon väsentlig grad.

Helt klart är naturligtvis att hyresutvecklingen skall kunna bromsas både i nyproduktionen och i de befintliga bostäderna. Men den viktigaste åtgärden för att astadkomma detta är att minska kostnaderna, inte att späda på med nya subventioner av olika slag. Det finns ett flertal åtgärder att vidta i

nyproduktionen. Man kan hejda normutvecklingen, som vi har inlett ett arbete på. Man kan bryta ytstandardutvecklingen, som har varit kraftig de senaste åren. Framför allt kan man öka produktiviteten i byggandet.

När det gäller befintliga lägenheter av bebyggelsen handlar det om att skapa större valfrihet, så att människor får välja serviceniva och därmed också den hyra de vill betala.

En viktig sak är energisparande åtgärder. En sänkning av varmvattenförbrukningen med 10 % och en sänkning av uppvärmningen med 0,6 grader motsvarar en kostnadsminskning på hyrorna med 500 milj. kr. Det är det belopp som de senaste åren har utgått i underhållslån. En sådan begränsad och liten åtgärd på energisparsidan motsvarar alltså det belopp som har utgått i underhållslån de senaste åren.

Det är en nationell fråga att se till att vi sparar energi. Det är också bakgrunden till den stora satsning på en sparkampanj som bostadsdepartementet gör tillsammans med energisparkommittén och bostadsorganisationerna. Det är alltså fråga om att i första hand sänka kostnader, och här har alla ett ansvar – staten, kommunerna, byggarna, förvaltarna och hyresgästerna.

Oskar Lindkvist sade i sitt anförande att regeringen har lyckats komma på kant med alla. Axel Andersson påstod att det över huvud taget hade varit en passivitet över regeringens sätt att behandla hyresgästerna. Lat mig få referera till vad hyresgäströrelsen bl. a. skrivit i ett brev till regeringen under hösten, i vilket man har framfört skilda krav. Man börjar så här:

”Hyresutvecklingen under de senaste åren har kunnat hållas inom ramen och t. o. m. en bit under den genomsnittliga kostnadsökningen i samhället. Detta har varit möjligt tack vare vissa bostadspolitiska åtgärder som vidtagits”. Det tycker jag är ett gott betyg till dem som har bidragit till den här utvecklingen. Inte minst pekar hyresgäströrelsen på underhållslånen som en mycket viktig åtgärd. Underhållslånen har haft en betydande och avsedd effekt. De har hållit hyrorna nere, bidragit till sysselsättning och ett bättre underhåll. De har också – kanske ett förbisett faktum – bidragit till en bättre ekonomi för bostadsföretagen. Men det har också inneburit att vi har lånefinansierat konsumtion.

Syftet med underhållslånen har alltså uppnåtts. Underhållsstandarden har inte tillåtits att sjunka alltför djupt, vilket det fanns risk för när vi införde lånen. Visst hade det varit trevligt att kunna fortsätta med underhållslånen, men vi sade redan när de infördes att de var temporära och att de skulle gälla under två år. Vi förlängde dem med ytterligare ett år men sade samtidigt att detta var sista gången. Parterna har vetat om den förutsättningen sedan förra hösten. De har också kunnat följa och påverka arbetet i underhållsfondsutredningen. Även på den sidan har de alltså varit fullständigt informerade om förutsättningarna inför 1982. Förutsättningarna för förhandlingarna är sålunda inte alls nya, utan fullt ut kända av parterna.

Socialdemokraterna, som i början var lite skeptiska över huvud taget till att införa underhållslån men senare ändrade sig, inser att det finns restriktioner vad gäller möjligheterna att via budgeten spä på med nya

pengar. Man halverar alltså det belopp som har utgått tidigare. Volymen begränsas också av det faktum att man föreslår att lånen bara skall utgå till allmännyttan – vi kan fråga efter rimligheten i att premiera en speciell ägarform framför alla andra.

Effekterna på hyran av socialdemokraternas förslag till underhållslån är ungefär 200 kr. per år. De effekterna skall bl. a. jämföras med effekterna av momssänkningen, som riksdagen fattade beslut om häromdagen – det rör sig om ca 700 kr. om året för en genomsnittsfamilj. Det är klart att man måste ta hänsyn till också detta faktum när man trycker på knapparna här i riksdagen. Vi har således redan en given förutsättning: momsen kommer att sänkas, och den sänkningen kommer att ge mycket större effekter än det skulle bli om man behöll underhållslånen.

Här har också diskuterats några förslag som riktar in sig på nyproduktionen. Det är fullt klart att byggandet behöver ökas på de orter där vi har bostadsbrist.

Men jag skulle först vilja säga att jag tycker det är bra att socialdemokraterna har gått ifrån sitt förslag från i våras, vari de krävde att momsen på bostadsbyggandet skulle tas bort. Den reformen skulle ha blivit förfärligt dyrbar – den skulle kanske ha kostat 1,5 miljarder kronor – och gett en ytterst liten effekt på hyrorna: bara ca 15 kr. per kvadratmeter. Nu har man valt en annan teknik – man vill ha en hyresrabatt på 60 kr. per kvadratmeter under det första året. Detta skall gälla i bostadsorter, exempelvis i Stockholm – landets rikaste region. I ickebristorter skall man ha en hyresrabatt på 30 kr. per kvadratmeter. Att sänka kapitalkostnaden med 60 kr. per kvadratmeter skulle betyda att man i ett slag halverar kapitalkostnaden. Det är samma sak som om man skulle sänka den garanterade räntan från 3 % till 1,5 %.

Det är riktigt att behovet av en hyresutjämning mellan nya och äldre hus motiverar att man har en låg ränta i början, men frågan är ju hur långt man kan gå. Jag tycker att 3 % ränta är en ganska bra ränta i enlighet med en långsiktig målsättning med politiken. Den motsvarar ungefärligen realräntenivån. Går man under den räntesatsen, hamnar man också under en önskvärd real nivå, som alltså måste ligga på ungefär den nivå som vi har i dag. Om man skulle gå vidare, enligt det socialdemokratiska förslaget, så skulle det komma att leda till bidragsgivning över hela linjen. Litet demagogiskt uttryckt betyder det att socialdemokraterna vill avskaffa bostadslångivningen, medan moderaterna vill avskaffa räntebidragsgivningen.

Anf. 116 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Anledningen till att jag begärde replik var ett litet ord som bostadsministern råkade uttala. Vi moderater beskylldes för att vilja *rasera* bostadspolitiken. Jag vill bestämt avvisa detta påstående. Det är alls icke på det sättet.

Vi är alla överens om att det är nödvändigt att vi håller igen på utgifterna. Det har även Birgit Friggebo sagt. Vi måste spara. Så sent som i förra veckan var vi, centern och folkpartiet överens om att vi nästa år skall göra en

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

besparing på 12 miljarder kronor. Dessa pengar måste tas någonstans.

De förslag som vi nu är i färd med att utarbeta kommer inte att innebära något raserande. Vi kommer att anpassa dessa besparingar på så sätt att de inte förorsakar några snedvridningar i boendet. Men vi har ändå tillsammans med centern och folkpartiet målet att spara så mycket som 12 miljarder nästa år.

Man kan fråga sig: Vilket parti med en önskan att överleva vill med berätt mod gå ut och rasera stora delar av samhällets engagemang i t. ex. bostadsbyggandet? Tanken är orimlig.

Om vi hade haft gott om pengar, skulle självfallet vi också ha varit intresserade av att se till att boendekostnaderna sjönk i stället för steg. Men nu har vi alltså utomordentligt ont om pengar, och vi måste göra stora besparingar – t. o. m. uppoffringar. Det måste vi alla vara överens om och tillsammans arbeta för. Men det kommer inte att innebära något raserande.

Anf. 117 TORE CLAFESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill göra ett par kommentarer till det som Birgit Friggebo har sagt.

Först vill jag ta upp det citat som hon hade hämtat från hyresgästernas skrivelse beträffande hyresutvecklingen. Det skall kanske erinras om att man från det hållet också klart har belyst hur prisutvecklingen har varit dels fram till 1976, då hyrorna i stort sett höll jämna steg med annan prisutveckling, dels efter 1976, då hyrorna har sprungit ifrån övrig prisutveckling och framför allt löneutvecklingen. Det är faktiskt på det sättet, Birgit Friggebo.

Dessa siffror ventilerade vi i interpellationsdebatten för två veckor sedan. Jag skall i detta sammanhang erinra om en siffra beträffande hyresutvecklingen som jag även nämnde då. Det gäller hyres- och inkomstutvecklingen under senare år. Inom parentes kan jag säga att dessa uppgifter också kommer från Hyresgästernas riksförbund, som har gjort en utredning på detta område.

År 1976 behövde en industriarbetare betala bara 16,7 % av sin lön i hyra för en nybyggd tvårumslägenhet. År 1981 får industriarbetaren lov att betala 29,8 % av sin lön i hyra för en nybyggd tvårumslägenhet. Detta illustrerar ganska bra hur hyrorna ökar i allt snabbare takt.

Mot bakgrund av att Birgit Friggebo inte heller nu kom med eller ställde i utsikt några förslag till konkreta åtgärder som kan förbättra denna situation, måste jag fråga: Vad är det regeringen vill avvakta? Är inte regeringen uppmärksam på situationen, på det katastrofala läge som råder då det gäller bostadsbyggandet i vissa områden men kanske framför allt i fråga om prisutvecklingen inom bostadsproduktionen och hyresutvecklingen? Skall regeringen avvakta ytterligare orättvisor, nya stora prishöjningar och kostnadsökningar för bostadsbyggandet med de problem som följer i form av bostadsbrist, arbetslöshet och hyror i nyproduktionen som hundratusentals hushåll inte förmår att betala? Är det en ytterligare urholkning av samhällets stöd till bostadsbyggandet som skall avvaktas? Eller tänker regeringen lösa

en del av problemen för hundratusentals människor utan egen bostad genom att låta boendet bli så dyrt att människorna måste tränga ihop sig och minska sin utrymmesstandard med utökad inneboende och andrahandsuthyrning? Tänker regeringspartierna avvakta till dess att marknadskrafterna tar över ännu mer av den svarta och grå marknaden, så att den blir ännu mer omfattande och spekulatjonen ökar, på ungdomarnas och de bostadslösa bekostnad? Det är frågor som måste ställas i detta sammanhang.

Anf. 118 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Birgit Friggebo hänvisade till ett brev från Hyresgästernas riksförbund för att söka leda i bevis att man inom hyresgäströrelsen är nöjd och belåten med regeringens bostadspolitik. Det här lösryckta citatet handlar om gången tid. Detta har redan utvecklats här, så jag behöver inte upprepa det.

Det vi är oroliga för är vad som skall hända med hyrorna inför nästa år, 1982. Då kommer kapitalkostnaderna i hyran att stiga med, savitt vi nu vet, ca 10 %. Nästan hälften av det beror på den extra upptrappning av basräntan som det har fattats beslut om. Om vi lägger ihop summorna för den normala kapitalkostnadsökningen som uppkommer genom riksdagsbeslutet om höjningen av basräntan, inflationens verkningar och de allmännyttiga bostadsföretagens beräkningar av kostnaderna för underhåll, kommer vi fram till ett hyreshöjningskrav på, som jag sade, nästan precis 20 % för 1982. Det är dubbelt så mycket som den förväntade inflationen nästa år. När man dessutom vet att de som skall erlägga de kraftigt höjda hyrorna minsann inte är överbetalda – det är ungdomar, barnfamiljer och lågavlönade – tycker jag det är rimligt att vi från oppositionens sida begär att regeringen litet mera handfast angriper de här problemen och inte försöker smyga undan och säga att det inte går på grund av det ekonomiska läget. Det är fråga om vad man vill prioritera här i samhället. Bland det viktigaste för människorna är att kunna bo drägligt, även om man inte råkar tjäna så mycket i månaden.

Anf. 119 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Det var i många stycken ett underligt inlägg som bostadsministern gjorde.

För det första säger hon att hennes proposition har fått en välvillig behandling i utskottet. Ja, propositionen fick den behandlingen att båda grupperingarna gått ifrån propositionen och lämnat den åt sitt öde. Är bostadsministern nöjd med så liten utdelning, så må det vara hennes ensak. Men låt oss bara konstatera att ingen har ställt sig bakom propositionsförslaget.

För det andra säger bostadsministern att socialdemokraterna föreslår ytterligare påspädningar på budgetunderskottet, för att strax efteråt kritisera oss för att vi har begärt att de nu föreslagna underhållslånen skall gå till hyreshus inom de allmännyttiga bostadsföretagen. Vad är det för grupper som bostadsministern saknar i det sammanhanget? Är det de privata hyreshusen, som inte har kommit med?

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Vi har gjort denna bedömning därför att de allmännyttiga bostadsföretagen är de enda som sysslar med en social verksamhet och som är betjänta av att få ett ökat statligt stöd – stöd i den form som underhållslånen utgör. Jag måste säga till bostadsministern: Låt oss nu slippa höra talas om underhållslån som subventioner. De är lån – de återbetalas. De tidigare lånen är man redan på väg att återbetala till statskassan. Låt oss inte tala om att det är subventioner när det ändå är fråga om en ren låneverksamhet.

Jag har i dag fått reda på vad det är för rörelser som pågår i bostadsområdena. Vad är det för några som lämnar bostäderna? Jo, säger man, det är främst arbetslösa ungdomar som återvänder hem. Andra grupper byter ned sig, de orkar inte längre med hyrorna för sina lägenheter.

Vidare säger man att det nu är färre ungdomar som hör av sig och frågar efter bostad och att när det gäller bostadsbyggandet – i den man det förekommer: vi är ju snart nere på en bottennivå – styrs efterfrågan mot mindre bostadsyta. Ungdomarna dröjer med att flytta från sina föräldrahem.

Det är precis detta som sker. Vad än Birgit Friggebo säger i talarstolen om de ekonomiska frågorna kan hon inte komma förbi att vi är på väg in i en mycket besvärlig krissituation på bostadsmarknaden och att hon har huvudansvaret för att vi inte mera effektivt kan stödja de grupper i samhället som för sitt boende är beroende av samhällspolitiska åtgärder.

Anf. 120 THURE JADESTIG (s) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka talmannen för att jag bereds tillfälle att upprepa min fråga om hyresförlustlånen. Min frågeställning till bostadsministern var, inte minst med hänsyn till bostadsstyrelsens hemställan i sin petitaframställning, huruvida riksdagen under våren eller senare under 1982 kommer med förslag som möjliggör att berörda kommuner med stora hyresförlustlån kan förvänta sig att få någon form av statlig delkompensation för detta. Jag utgår från att statsrådet mycket väl är insatt i vilka problem en del kommuner har på detta område.

Jag har här en uppgift från min egen kommun om att hyresförlustlånen 1982 kommer att kosta kommunen 7 038 300 kr., enligt kommunens budget. För första gången har man fått ett extra skatteutjämningsbidrag på 1 175 000 kr. för 1982. Det återstår i det närmaste för kommunen att täcka detta med en extra utdebitering med ca 1 kr. Kan det vara rimligt att en från sysselsättningssynpunkt krisdrabbad ort skall behöva ha denna belastning i fortsättningen? Det är en ort där arbetsmarknadssituationen är sådan, att bara under detta år har 680 människor blivit permitterade från sina arbeten, och där befolkningsutvecklingen är väldigt negativ.

För att ytterligare konkretisera mig vill jag säga att enligt samma ekonomiska beräkningar från denna kommun, så kommer hyresförlustlånen att kosta 8,1 milj. kr. under 1983, 9,4 milj. kr. under 1984 och 11,1 milj. kr. under 1985.

Nog vore det, bostadsministern, skäl att verkligen undersöka vilka förutsättningar staten har att medverka till att bära en del av de konsekvenser

som detta kan föra med sig. Det har i alla fall visat sig att den möjlighet som bostadsministern hänvisade till när man tog bort hyresförhållslånen, dvs. att dessa kostnader skulle täckas genom skatteutjämningsbidrag, var en chimär.

Nr 30

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Anf. 121 Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Bertil Danielsson och jag har inte en gemensam målsättning för bostadspolitiken. På mitt håll tänker vi inte radera den genom att ta bort räntebidragen och över huvud taget omöjliggöra bostadsproduktion i detta land. Men jag tror inte att vi behöver diskutera den frågan mer just nu. Vi hade en rejäl omgång förra veckan. Jag debatterade då med Lars Tobisson och med Rolf Dahlberg, och nu försöker Bertil Danielsson. Jag tror inte hur många talare ni än avverkar i denna talarstol att ni kan förneka att resultatet av er politik blir det som jag har sagt. Visst måste vi vara återhållsamma, och vi kommer att tvingas att gå vidare med besparingsinsatserna. Men frågan är alltså vilken målsättning man över huvud taget har med politiken.

Axel Andersson menar att jag hade refererat till hyresgäströrelsens skrivning och därmed hade velat ge sken av att man där skulle vara nöjd och tillfreds med framtiden. Nej, så är bevisligen inte fallet. Hyresgäströrelsen har kommit med en rad krav på nya subventioner. Det gäller krav på sänkta oljeskatter, dvs. en kostnad på 2 miljarder. Vidare gäller det kravet att vi inte skall genomföra någon reducering av räntebidraget, vilket innebär en kostnad på 200 miljoner, kravet på nya underhållslån, dvs. en kostnad på 500 miljoner, osv.

Jag vill inte förneka att det är bekymmersamt för många människor i Sverige. Så kommer det att vara under många år framöver. Men vad jag menar är att vi löser icke några som helst grundläggande problem genom att späda på med nya subventioner av olika slag när det gäller boendet. Det gäller i stället att sänka kostnaderna och att inrikta aktiviteten på det. Det går, och måste gå, i nyproduktionen. Det går, och måste gå, i de befintliga bostäderna. Jag har här pekat på en, mycket begränsad, åtgärd: Sänk värmen med 0,6 grader och minska varmvattenproduktionen med 10 %, och vi får snabbt ihop 500 miljoner. Det är en ytterst liten början. Men det är mycket mer effektivt, för det får också andra positiva effekter, nämligen effekter på vår handelsbalans, minskad oljeimport osv. Det är sådant vi måste koncentrera oss på. Det finns ingen återvändo.

Oskar Lindkvist tyckte att det var ett underligt anförande jag höll, och det är väl bra om jag på det sättet kan bidra till nöjesverksamheten. Men jag förstår inte vad Oskar Lindkvist menar, när han säger att utskottet har avfärdat förslagen i propositionen. Det finns en mängd förslag i den, och de är välvilligt behandlade. Utskottet har gjort små avvikelser och haft litet olika åsikter om tomträttslånen, vilket väl må vara utskottets tillåtelse. Det är ju inte något nytt när det gäller civilutskottet, och jag tycker inte att det är någon stor fråga.

Vidare säger Oskar Lindkvist att det bara är lån vi begär när det gäller ökade utgifter över budgeten. Det är sant att underhållslånen är just lån, men

de har budgeteffekt, och de påverkar budgetunderskottet. Regeringens sätt att sköta den här frågan är något som ständigt är uppe till debatt här i kammaren.

Men det finns andra förslag, där det är fråga om rena rama bidrag och alltså inte handlar om återbetalning. Jag var tidigare inne på frågan om hyresrabatterna. De skall vara temporära. Man skulle höja hyran med 20 kr. per kvadratmeter i de nya lägenheterna under en treårsperiod. Men det visar sig alltid att sådana temporära åtgärder är svåra att jobba sig ur. Ta exempelvis underhållslånen! De har en hyreseffekt på 7:50 kr. per kvadratmeter. Från visst håll här i kammaren påstår man att det är omöjligt att avskaffa dem, för det får katastrofala följder. Men man är samtidigt beredd att införa ett system som innebär att människor skall få 20 kr. per kvadratmeter i hyreshöjning i botten varje år och därutöver de normala hyreshöjningarna på grund av driftkostnadsökningarna.

Jag måste fråga mig hur de människor som efterfrågar dessa bostäder skall ställa sig. De måste ju ta hänsyn till hur stor sluthyran blir det tredje året när de sätter sig i lägenheterna, för det är ju inte så att människor kommer att få oanade möjligheter till standardökningar och realinkomstökningar som gör att de kan räkna med kraftigt ökade löner under de här tre åren, så att de klarar påfrestningen med ytterligare 20 kr. Jag skulle vilja påstå att det är näst intill bedrägligt att göra på det här sättet.

Men låt mig också något jämföra förslagen om hyresrabatter, som alltså skulle sänka hyran med 60 kr. per kvadratmeter det första året i bristorter, med de åtgärder som regeringen har föreslagit och som riksdagen har fattat beslut om under de senaste åren. Tillsammans har produktionskostnadsbelåningen, sänkningen av den garanterade räntan från 3,9 % till 3 % och införandet av räntebidrag från inflyttningstiden och fram till dess att statliga bostadslånet betalas ut sänkt hyran med 105 kr. per kvadratmeter. Hyrorna skulle vara 105 kr. per kvadratmeter högre om vi inte hade vidtagit dessa åtgärder.

Det är visst inte på det sättet att regeringen har legat på latsidan när det gäller att försöka upprätthålla bostadsproduktionen. Men jag måste med den erfarenhet som jag har säga att jag inte längre är övertygad om att det är möjligt att via ökade statliga bostadssubventioner locka fram ett kraftigt ökat bostadsbyggande. Om en reduktion av hyreskostnaderna med 105 kr. per kvadratmeter inte åstadkommer ett kraftigt ökat bostadsbyggande, tror jag inte heller att ytterligare 60 kr. per kvadratmeter kommer att göra det.

Till detta kommer alla de andra negativa effekterna av att man trappar ned hyran under ett antal år, så att den pressas ned långt under en vettig real nivå, osv. Men det skall bli intressant att ta del av byggprisutredningens överväganden när det gäller denna fråga. Den har ju till uppgift att se efter hur subventionerna har påverkat effektiviteten och produktionskostnaderna över huvud taget.

Vi har också vidtagit andra åtgärder för att upprätthålla byggsysselsättningen. Så sent som för några dagar sedan behandlades frågor här i riksdagen på det området. Det är alltså inte bara lån utan också ytterligare bidrag som

man begär. Jag har velat ta upp dessa frågor, eftersom jag tycker att man inte bara skall beskriva förslagen från vpk och från socialdemokraterna så, att de partierna accepterar regeringens politik men vill lägga fram en del överbud. Jag menar att det också i sak finns invändningar mot de konkreta förslagens utformning.

Thure Jadestig har tagit upp en fråga vid sidan om det som direkt behandlas i kammaren i dag. Jag har inte funnit att det föreligger något direkt yrkande på punkterna om stöd till tomma lägenheter i den befintliga bebyggelsen. Jag har här i kammaren tidigare svarat på en fråga om detta och sagt att regeringen f. n. inte avser att lägga fram några förslag som skulle återinföra de hyresförlustlån som vi förut har haft. Avsikten har heller aldrig varit att skatteutjämningsbidragen skulle täcka hela bortfallet av hyresförlustlangivningen. Självfallet bidrar de i ganska stor omfattning till att täcka kommunernas kostnader för tomma lägenheter i de kommuner där det finns många tomma lägenheter och där dessa har stor effekt på den kommunala utdebiteringen.

Anf. 122 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Troligtvis är både Oskar Lindkvist och jag dåliga, ja närmast odugliga som pedagoger. Vi har försökt efter måttet av vår förmåga att beskriva för bostadsministern att det icke är fråga om subventioner utan om lån när det gäller underhållsverksamheten och det krav på 253 milj. kr. för 1982 som vi har ställt i motionen. Jag ger för min del upp - Oskar Lindkvist är envisare än jag, och han kanske kommer igen.

Bostadsministern sade i sitt genmäle något som var intressant: Kom inte dragande med det här småplottret! Det löser i alla fall inga problem, och förresten har vi inte råd med det heller. Jag medger gärna att 253 milj. kr. inte är särskilt mycket pengar, om vi jämför med de siffror som vi nu är vana vid i dessa tider med sparplaner på 12 à 14 miljarder kronor.

Sedan sade bostadsministern att vad som skall lösa dessa problem är de stora, tjusiga, politiska penseldragen, den handlingskraftiga regeringens åtgärder i de stora politiska frågorna. Jag är litet ängslig för detta. Jag tror inte att det finns tillräckligt mycket färg i målarburken för att det skall bli några tjusiga penseldrag. Och än mindre tror jag det blir från nyår. Om ryktena talar sanning åläggs bostadsdepartementet att för sin del bidra med en dryg miljard kronor i det besparingspaket som kommer. Det skulle vara intressant om bostadsministern, som är i form i kväll, ville beskriva för oss litet av vad det kommer att innebära.

Anf. 23 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jo, Birgit Friggebo, beträffande hyresförlustlånen finns det förslag i det betänkande som vi nu behandlar. I mom. 9 i utskottets hemställan behandlas vpk:s motion om återinförande av hyresförlustlånen, ett krav som vi alltså har återkommit med också i detta sammanhang.

Sedan säger Birgit Friggebo att man inte löser några som helst nya problem genom nya subventioner. Men var och en begriper väl ändå att om vi har ett

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

problem för hundratusentals hushåll som inte vet hur de skall få pengarna att räckta till och inte ser någon möjlighet att klara hyran om vi får de stora hyreshöjningar som aviserats, så löser man naturligtvis problemen för dem om man går in med subventioner för att undvika eller hålla nere – de hyreshöjningarna.

Det krävs då insatser så att säga för stunden. Men på något längre sikt kan man plocka in de pengarna - och mångfalt mer - genom att se till att skapa rättvisa mellan olika upplåtelseformer på bostadsmarknaden. En del av de miljarder i skattesubventioner som framför allt de rika villaägarna med de stora husen och de stora lånen tillgodogör sig kan föras över till hyressektorn, eller rättare sagt slussas in till statskassan, via ett tak för ränteavdragen och en ökad realisationsvinstbeskattning - för att nu ta två konkreta exempel. Lägg de pengarna på de allmännyttiga hyreshusen, åstadkom därmed effekten att få ett stopp för hyreshöjningarna, inte bara i allmännyttan utan på hela hyresmarknaden! Det skulle vara subventioner som skulle göra nytta där de kom. Birgit Friggebo, var så säker!

Anf. 124 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag betvivlar inte ett ögonblick att Birgit Friggebo här försöker ge bidrag till nöjesverksamheten. Men vad vi kritiserar henne för är att hon inte ger några bidrag till bostadspolitiken - och det är ju det vi diskuterar.

Nu är vi överens om att underhållslånen i vår tappning är återbetalnings-skyldiga och att det inte är fråga om subventioner.

Birgit Friggebo har vid två tillfällen tagit upp frågan om hyresrabatterna. De, säger hon, är ju rena rama bidragen. Men det är fel - de är inte alls rena rama bidragen. Om Birgit Friggebo är hygglig och läser var motion på s. 50 i motionshäftet, raderna 24 och 25, finner hon att det står att den temporära hyresrabatteringen sedan skall avvecklas genom återbetalning med lika årliga belopp under en femårsperiod.

Jag uppfattade att Birgit Friggebo i ett tidigare skede sade någonting om den statliga uthyrningsgarantin. Då vill jag nämna att det på raderna 32-33 på s. 50 i motionshäftet står att kostnaderna för hyresrabatteringen och uthyrningsgarantin i nyproduktionen i vårt förslag beräknas till 50 milj. kr. första året. Den siffran kan bostadsministern kvitta mot den besparing vi socialdemokrater åstadkommit beträffande ändrade tomträttslån. Där finns det exakt 50 milj. kr., som vi sparar genom de nya förslagen.

Det är alltså inte fråga om bidrag eller subventioner. Det är fråga om pengar som till varje öre skall återbetalas till statskassan.

Jag ställer inga andra krav på dem som deltar i debatten än att de i varje fall skall ha läst igenom de ärenden som vi diskuterar. Det framgår helt tydligt att antingen har bostadsministern inte läst igenom vad vi skrivit i vår partimotion eller också bryr hon sig inte om vad vi sagt i den.

Jag vill sluta med att säga att vi, när vi diskuterade de här frågorna senast, sade att vi skulle ha en socialt acceptabel avlösning av underhållslånen och att sådana förslag borde föreläggas riksdagen i sådan tid att reglerna kunde

tillämpas fr. o. m. år 1982. Orsaken till att vi nu diskuterar förnyade underhållslån är ju att bostadsministern inte har återkommit med mer långsiktiga förslag. Hade vi haft sådana i dag hade inte den här debatten varit aktuell.

Vi har hela tiden sagt – och där ligger vår skepsis till underhållslårens konstruktion – att vi vill ha mer långsiktiga lösningar, så att vi kan ge ett ordentligt stöd beträffande de sociala problem som är involverade i bostadspolitiken.

Det är vad vi är ute efter, och det tycker jag att bostadsministern skall respektera.

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Anf. 125 THURE JADESTIG (s) replik:

Herr talman! Jag har inte frågat bostadsministern huruvida hon ämnar återinföra hyresförlustlånen. Jag har aldrig hemställt till bostadsministern att staten skall ta på sig hela den ekonomiska bördan. Vad jag frågat om och inte fått svar på är huruvida regeringen har för avsikt att under våren komma med förslag med anledning av bostadsstyrelsens hemställan i dess petita. Styrelsen har insett frågans allvar och innebörd. Och då vore det rimligt – när nu bostadsministern äntligen vill ta upp frågan i någon form – att få klart besked: Kommer det andra bidragsformer än det s. k. extra skatteutjämningsbidraget, som är en mycket snedvriden bidragsform för dessa kommuner?

Hyresförlusterna i de drabbade kriskommunerna – som gäller bortåt 200 milj. kr. totalt om man drar in samtliga kommuner – beror inte på att dessa områden har dåliga bostäder, inte på bristfällig boendemiljö i områdena, inte på bristande bostadssocial service, för dessa bostadsområden är i regel väl tillgodosedda i det avseendet, utan orsaken är den förändrade befolkningsutvecklingen, som är en följd av närings- och arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadssituationen i dessa kommuner.

Där har staten och regeringen ett delansvar. Och då är det också rimligt att höja ambitionsnivån när det gäller att biträda dessa kommuner.

Anf. 126 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Helt kort: Birgit Friggebo anser inte att vi har samma målsättning i bostadspolitiken. Det är möjligt att det stämmer. Men jag kan i varje fall konstatera att inför nästa år har vi det, så till vida att vi tillsammans har sagt att vi måste spara 12 miljarder. Och då måste även bostadssektorn ta sin del.

Därvidlag har vi ganska mycket gemensamt. Och nöjer vi oss med det tror jag att vi kan resonera vidare i framtiden också.

Anf. 127 Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag tycker inte att vi skall upprepa hela den långa debatt om den ekonomiska politiken i stort som hölls i kammaren förra veckan. Bertil Danielsson vet mycket väl att han inte har rätt när han säger att det skall åstadkommas 12 miljoner enbart genom besparingar. Dessutom går det att göra olika värderingar inom ramarna för besparingarna, och där kommer vi inte att vara överens.

Jag vet inte vad det är för skillnad på det ena eller det andra förslaget som Thure Jadestig återkommer till. Skall kompensationen komma från bostadsstyrelsen, skall den tas från gamla hyresförlustlån eller från något annat? Jag har svarat på en fråga och sagt att vi inte har för avsikt att gå in och förändra den situation som nu råder: även om jag är fullt medveten om att det är mycket betungande för många kommuner.

Huruvida saker och ting är lån eller bidrag börjar bli en intressant fråga. Jag har aldrig någonsin, Axel Andersson, utgått från att de underhållslån som jag själv har varit idégivare till och varit med om att införa från början är några som helst subventioner – självfallet inte. Jag sade också det: Det är lån. Men det har budgeteffekt och det påverkar budgetunderskottet.

Oskar Lindkvist säger att hyresrabatterna skall återbetalas. Jag har läst motionen mycket noggrant. Jag tycker att det tillhör skyldigheten om man över huvud taget skall ha det här jobbet och delta i debatten. Jag måste uppriktigt och ärligt säga att jag trodde att det var mer eller mindre en lapsus, men så är det alltså inte. På något sätt skall rabatten återbetalas, någon användbar teknik för detta har över huvud taget inte redovisats. Men det innebär alltså att man skall ha hyresrabatter under tre år. Människor skall då få en hyreshöjning med 20 kr. per kvadratmeter och är och därutöver de normala höjningar som beror på driftkostnader och annat. Därtill skall de i efterhand så småningom betala tillbaka den bit de fått i hyresrabatt. Det blir ju än värre när det gäller de människornas möjlighet att över huvud taget planera sina boendekostnader. Jag begriper icke hur detta går ihop. Därtill kommer att jag inte är övertygad om att det är möjligt att gå vidare med ökad subventionering – och därmed åstadkomma ett väsentligt ökat bostadsbyggande – mot den bakgrund och den erfarenhet vi har av de åtgärder som är vidtagna under de senaste åren då kapitalkostnaderna alltså har sänkts med 105 kr. per kvadratmeter.

Tore Claeson tar upp en diskussion om långsiktiga och kortsiktiga bidrag. Självfallet kan alla bidrag kortsiktigt kännas bra för människorna. Men man måste också ha ett långsiktigt perspektiv. Om man ständigt går in med nya former av bidrag eller lån eller annan understödsverksamhet kommer det inte att vidtas andra åtgärder. Man litar till att det alltid går att knalla upp till regeringen i augusti månad när hyreskalkylerna börjar rinna in och begära ytterligare någon krona här och någon krona där, nya argument och nya poster. Ta bort energiskatten, oljeskatten – det är så man baxnar. Hela energipolitiken går ut på att minska oljeanvändningen genom att använda prispolitiken, där energiskatten ingår som en del.

När det gäller långsiktig planering måste vi få en annan tingens ordning där de boende får mer att säga till om och där de i någon utsträckning kan få välja vilken service de vill ha. Vi måste få en helt annan tingens ordning när det gäller energisparande. Flerbostadshusen har här icke – vare sig inom den privata eller inom den allmänna sektorn – tagit sitt ansvar. Det är bakgrunden till den stora energisparkampanj som nu drivs tillsammans med energisparkommittén och de stora bostadsföretagen och som även hyresgäst-

rörelsen är involverad i. Här måste det bli helt andra tag, en helt annan ordning.

Andre vice talmannen anmälde att Tore Claeson och Oskar Lindkvist anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 128 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Jag skall ta upp den särskilda punkt i civilutskottets betänkande som diskuterats här men som kanske kan belysas litet mer, nämligen den om hyresrabatterna.

Orsaken till att bostadsbyggandet är lågt är trots allt de höga inflyttningshyrorna. Det är mot den bakgrunden som vi har föreslagit en särskild subvention av inflyttningshyrorna, så att de sänks med 60 kr. per kvadratmeter, en subvention som sedan avtrappas under en treårsperiod.

Med dagens svaga bostadsbyggande och laga aktivitetsnivå är det naturligt att tillgripa temporära åtgärder för att stimulera investeringarna. En sådan här hyresrabatt sänker inflyttningshyrorna från kanske 2 000 kr. i månaden för en nybyggd trerumslägenhet till kanske 1 600 kr. I dagens läge skulle det vara en åtgärd som skulle få en betydande verkan när det gäller att stimulera efterfrågan på bostäder, som är en svag punkt. Det skulle betyda att en betydligt större del av de verkliga behov som finns i dag trots allt skulle kunna tillfredsställas. Dagens bostadspolitik innebär att vi med plånbokens hjälp mycket kraftigt ransonerar bort ungdomens behov av bostäder. En tillfällig hyresrabatt skulle medföra att den typen av ransonering blev litet mindre effektiv än vad den är i dag.

En väsentlig sida av en hyresrabatt är givetvis också att den stimulerar byggandet. Låt mig ta ett konkret exempel. Jag representerar ett län som har drabbats mycket hårt av byggarbetslösheten. I vinter kommer 30 eller kanske 40 % av byggnadsarbetarna i Dalarna att gå arbetslösa. Men vi har behov av nya bostäder även i Kopparbergs län. I kommuner som Gagnef, Rättvik, Leksand, Säter och Hedemora finns i dag en otillfredsställd efterfrågan på bostäder. Att den inte kommer till effektivt uttryck beror just på de höga inflyttningshyrorna. En hyresrabatt skulle göra det möjligt för folk att klara hyrorna även i nyproduktionen. Det skulle betyda att vi kanske kunde bygga ett par hundra lägenheter mer i länet än vad som nu är fallet. För landet som helhet skulle ett stöd av den här typen kanske betyda ett ökat bostadsbyggande i storleksordningen 10 000 lägenheter.

Kostnaden för en hyresrabatt ligger i storleksordningen 50 milj. kr. för 10 000 lägenheter. Det är med andra ord en mycket billig form av subvention, som också snabbt skulle betala sig på grund av de positiva effekter på aktivitetsnivån i vår ekonomi som den skulle skapa.

Varför är då de borgerliga partierna mot detta förslag? Att moderaterna är mot det är helt följdriktigt. De vill ju ta bort alla subventioner till bostadsbyggandet. Men centern och folkpartiet kan ju inte vara mot förslaget av principiella skäl. Det syftar ju bara till att jämna ut boendekostnaderna

över tiden. Var och en som har någon hum om hur bostadsmarknaden fungerar inser att en hyresutjämning över tiden är absolut nödvändig. En fri prisbildning när det gäller bostadsmarknaden har varit fördömande i alla de länder där den har tillämpats. Så varför inte driva utjämningen mellan årgångar litet längre än vad som nu är fallet? Ja, det är i grunden den teoretiska fråga som mittenpartierna och fru Friggebo egentligen borde ge ett svar på. Det svar som har antytts här, att det skulle ligga något syndfullt i att subventionera ned räntan under 3 %, är rent nonsens. Den reala räntan bestäms av ett komplicerat samspel av ekonomiska faktorer. Det finns inga som helst teoretiska skäl till att realräntan skulle ligga på 3 %. Även empiriskt sett vet vi att realräntan har fluktuerat kraftigt och under långa tider legat på noll eller t. o. m. varit negativ. Den argumentering ni använder duger alltså inte. Det är ett rent metafysiskt argument. Det låter nästan som om det vore någon konstig professor som hade satt i fru Friggebo det här. Men detta är, som sagt, en billig reform.

Låt mig ta ett par exempel: Om vi i stället höjde schablonintäkten med låt oss säga 0,5 %, skulle det ge ungefär 700 milj. kr., dvs. det skulle räcka för att finansiera hyresrabatterna 15 gånger om, och det skulle kosta en villaägare på sin höjd 40–50 kr. i månaden. Eller varför inte ge sig på skatterabatterna till aktiespararna? Tog man bort dem helt skulle man tjäna 1 200 milj. kr. Men låt oss vara försiktiga, fru Friggebo. Varför inte sänka det avdragsgilla beloppet för aktiesparandet från nuvarande 600 kr. till 400 kr. – alltså det som gällde före detta år? Enbart den åtgärden skulle sannolikt ge staten en bit över 100 miljoner i ökade inkomster. Vore inte det, fru Friggebo, en väg värd att pröva?

Dessa åtgärder skulle vara mycket nyttiga, samhällsekonomiskt sett. De skulle också leda till en mer rättvis fördelning, och det skulle ge den stimulans att vårt bostadsbyggande som det så väl behöver.

När ni nu äntligen, inom centern och folkpartiet, försöker slinka ur moderaternas gastkranning, vore det då inte också på tiden att ni blev litet mer vidsynta i er bostadspolitik? Att anamma det socialdemokratiska förslaget om temporära hyresrabatter vore ett effektivt sätt att visa att ni fortfarande har en viss förståelse för en bostadspolitik som är både social och effektiv.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 129 Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Jag är fullt medveten om att det inte finns någon på vetenskapliga grunder fastställd realränta som för alltid är den rätta. Men om man har en långsiktig målsättning med sin politik, om man – som jag – önskar att det vore möjligt att införa ett reall skattesystem och ett reall lånesystem och om man i ett sådant system skulle välja vilken realränta man vill ha, tror jag att det är rimligt att man ligger närmare 3 % än 1,5 %. Det är därför jag frågar mig: Är det rimligt att gå så långt ned som till 1,5 %? Vad är det som

säger att man inte om 2–3 år finner att man då inte ens kan hålla den nivån utan måste gå ned till 0 %? Och då är man framme vid att avskaffa bostadslängivningen. Då får vi lämna bidrag till hela produktionskostnaden och blir på det sättet av med eländet med administration vad gäller längivning och annat som hör dit.

Bo Södersten säger att en hyressänkning på 375 kr. i månaden i en nyproducerad lägenhet, som skall trappas ned med 125 kr. i månaden under de tre kommande åren, kommer att leda till att det byggs 10 000 nya lägenheter. Men de förändringar som vi har gjort under de senaste åren har ju minskat hyran med 700 kr. i månaden. Var är då de 20 000, 25 000 eller 30 000 lägenheter som vi skulle ha fått på grund av de förändringarna? Dem har vi inte sett mycket av!

Min invändning när det gäller dessa frågor är – jag säger det för tredje gången – att jag inte är helt övertygad om att det är möjligt att gå vidare, att via nya subventioner kraftigt öka bostadsbyggandet.

Nu använder Bo Södersten ordet subventioner igen och även ordet hyresrabatter. Ordet rabatt leder tankarna till att det är fråga om någon form av bidrag. Nu vet jag snart inte vad jag skall tro, men det är väl så att det är rabatter ni vill ha: Hyran skall trappas upp med 20 kr. per kvadratmeter och är under en treårsperiod, och senare skall hyresgästerna under en femårsperiod betala tillbaka dessa rabatter. Det kommer att vara ganska ansträngande för dem som inte på förhand är fullt medvetna om vad det är för typ av boende de sätter sig i.

Anf. 130 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Fru Friggebo har i kväll talat om önskvärdheten av att sänka boendekostnaderna. Det är riktigt att vi bör försöka sänka boendekostnaderna. Det vill vi alla, kanske genom åtgärder av den typ hon har varit inne på. Men det är ju inget argument mot att också utjämna boendekostnaderna. Förslaget om hyresrabatter syftar till att genom utjämning mellan årgångar dels sänka inflyttningshyrorna, dels få fart på bostadsbyggandet.

Det är klart att det kostar pengar att subventionera, men det här är en oerhört billig form av subvention. Jag har pekat på åtgärder som vi kan genomföra och som finansierar det här förslaget många gånger om. Argumentet att man inte kan införa denna typ av hyresrabatt därför att man är rädd att räntan på några årgångar skall sjunka alltför lagt är inte rimligt. Här gäller det att lösa ett av de allra mest centrala problem vi har.

Jag frågar återigen bostadsminister Friggebo: Vore det inte önskvärt att sänka skatterabatten till aktiesparandet något och därigenom få medel att bygga ytterligare kanske 10 000 lägenheter? Är inte det en åtgärd som skulle ha en oerhört positiv effekt på den svenska ekonomin, nu när vi ligger och kryper där nere på botten och inte kommer någon vart? Skulle det inte också vara en åtgärd som vore efterlängtd av alla de ungdomar på olika håll i vårt land som inte kan få en bostad, därför att hyrorna är alldeles för höga?

Allt måste sättas in i ett sammanhang. Det är klart att vi inte kan avstå från att utjämna boendekostnaderna över tiden och att ha ett stöd till

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

nyproduktion. Skulle vi avskaffa det helt skulle svensk bostadsmarknad kollapsa totalt. Men det är inte det frågan gäller. Det är här fråga om att genom en temporär åtgärd göra en insats som skulle få en mycket gynnsam effekt nu.

Sedan sade fru Friggebo att det skulle vara så farligt att trappa av en sådan här subvention. Det tror jag inte alls. Om vi har en löneutveckling på 6 % i nominella termer räcker det för att man skall få en oförändrad boendekostnad i den här typen av subventionerade lägenheter. Vi kan ju alla hoppas att vi skall få ned inflationen. Om vi får ned den till ungefär hälften av vad den är i dag är det mycket bra. Jag tror ingen kan vara optimistisk nog att hoppas på att nå längre än så. Påståendet att det skulle vara så farligt att trappa av den här subventionen är alltså ännu ett argument som inte håller streck.

Anf. 131 Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag vill be de socialdemokratiska talarna att samordna sina påståenden något! En del säger att 7:50 per kvadratmeter är en katastrof när det är tal om att avtrappa underhållslånen; det klarar man inte. Men 20 kr. per kvadratmeter klarar man i en nybyggd lägenhet, som dessutom i utgångsläget är dyrare än lägenheter i det befintliga beståndet, där man inte klarar 7:50 i avtrappning! De här resonemangen håller inte!

Nu säger Bo Södersten igen att rabatteringen är en subvention. Oskar Lindkvist sade förut att det var någonting som skulle betalas tillbaka. Det är inte precis samma besked vi får från de olika företrädarna för socialdemokratin! En viss samordning kanske vore på sin plats.

Jag har ingenting emot att man har en avtrappning av garanterade räntor, att man subventionerar i nyproduktion och sedan trappar av den subventionen. Det är det systemet vi har. Men Bo Södersten bortser i sina diskussioner och när han drar in aktievinstbeskattning och annat från de långsiktiga frågorna. Den här gången är man nere i 1,5 % garanterad ränta. Hur mycket är det nästa gång? 0 %? Det är en orimlighet.

Anf. 132 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Det är klart att det här stödet, den här hyresrabatten, är liktydigt med en subvention under den första treårsperiod då den kommer att tillämpas. Men vi har också klargjort att den kommer att trappas av. Och det räcker som sagt med en 6-procentig löneökning för att hyresandelen på grund av den här avtrappningen skall vara konstant.

Bostadsministern vill tydligen inte sätta in bostadspolitiken i ett samhälls-ekonomiskt sammanhang. Jag beklagar det. Jag fick aldrig svar på de frågor som jag ställde, flera gånger t. o. m., om det inte vore bättre att något minska spärstimulanserna exempelvis åt aktiespararna – som är ett rent samhälls-ekonomiskt slöseri och som leder till att folk flyttar pengar mellan konton till mycket höga kostnader för samhället – och föra över en del av de resurserna till bostadsområdet, som verkligen är ett av de centrala områdena, där failliten, misslyckandet, starkt bidrar till den ekonomiska kris som vi befinner oss i.

Det finns i dagens läge mycket att göra. En utjämning mellan årgångar är fullständigt nödvändig. En styrning av bostadspolitiken är helt central. Allt som vi syftar till är att genom en i och för sig begränsad men mycket effektiv åtgärd göra den styrningen mer verkningsfull än den är i dag.

Jag är ledsn att behöva konstatera att folkpartiet och centerpartiet ännu inte har lyckats frigöra sig från de moderata tankelinjerna tillräckligt för att kunna anamma nya grepp, som skulle vara mycket effektiva när det gäller att ge oss en samhällsekonomiskt bättre verkande bostadspolitik.

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2 (avveckling av statskommunala bostadsbidrag till vissa folkpensionärer m. fl.)

Utskottets hemställan bifölles med 290 röster mot 15 för motion 65 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (ändrade grunder för tomträttslån m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Per Bergman m. fl. med 140 röster mot 15 för motion 65 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 150 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölles utskottets hemställan med 154 röster mot 151 för reservation 1 av Per Bergman m. fl.

Mom. 4 (avveckling av lån till vissa energibesparande åtgärder)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 65 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, bifölles med acklamation.

Mom. 5 (temporära hyresrabatter)

Utskottets hemställan bifölles med 154 röster mot 151 för reservation 2 av Per Bergman m. fl.

Mom. 6 (underhållslån)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 3 av Per Bergman m. fl. med 139 röster mot 15 för motion 65 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 150 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölles utskottets hemställan med 154 röster mot 151 för reservation 3 av Per Bergman m. fl.

Mom. 7 (särskilda lån till de allmännyttiga bostadsföretagen)

Utskottets hemställan bifölles med 290 röster mot 15 för motion 65 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Onsdagen den
18 november 1981

*Forumregler för
mål om renhåll-
ningsavgifter*

Mom. 8 (uthyrningsgaranti i nyproduktionen)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 151 för reservation 4 av Per Bergman m. fl.

Mom. 9 (återinförande av hyresförlustlånen)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 15 för motion 65 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 10 (anslagen under Länsstyrelserna m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 68 för reservation 5 av Knut Billing m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

19 § Föredrags

Skatteutskottets betänkanden

1981/82:7 om lagfartskostnaden vid gruppbebyggelse

1981/82:11 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Jugoslavien
(prop. 1981/82:7)

1981/82:12 om ändrat deklarationsförfarande vid arvs- och gåvobeskattnin-
gen (prop. 1981/82:26)

Justitieukskottets betänkanden

1981/82:1 om skyldighet för polismän att bära synliga namn- eller nummer-
beteckningar

1981/82:2 om förbud mot alkoholförtäring på allmän plats

Vad utskotten hemställt bifölls.

20 § Forumregler för mål om renhållningsavgifter

Föredrags justitieukskottets betänkande 1981/82:3 om forumregler för mål om renhållningsavgifter.

Anf. 133 ERIC JÖNSSON (s):

Herr talman! I justitieukskottets nu föreliggande betänkande behandlas frågan om forumregler för mål om renhållningsavgifter. Anledningen till frågans behandling är en motion från Åke Wictorsson. I motionen föreslås en sådan ändring i renhållningslagen att kommun får rätt att väcka talan om renhållningsavgifter vid fastighetsforum.

Den ordning som nu gäller innebär att renhållningsavgifter inte anses belasta fastigheten och att forum för tvister om sådana avgifter är den domstol där den betalningsskyldige har att svara i tvistemål i allmänhet, dvs. där svaranden har sin hemvist och är bosatt. Detta innebär att kommuner med en omfattande fritidshusbebyggelse kan tvingas att processa vid flera olika domstolar i landet i de fall man måste gå till process för att kunna driva in renhållningsavgift.

Utskottsmajoriteten anser att de regler som finns inte bör ändras.

Vi socialdemokrater i utskottet har emellertid reserverat oss till förmån för motionens förslag.

Om en tvist skall handläggas vid fastighetsforum, brukar detta motiveras med att det råder en nära anknytning mellan fastigheten eller dess ägare och det som tvisten gäller, t. ex. att det fordrade beloppet belastar själva fastigheten eller att tvisten rör skyldighet för fastighetsägaren att fullgöra något i denna sin egenskap.

Även om det i renhållningslagen inte har angetts vem det åvilar att betala renhållningsavgiften, är det i de allra flesta fall fastighetsägaren som är betalningsskyldig.

Det föreligger således i regel en sådan anknytning som jag nyss nämnde, och denna anknytning talar för att saken borde kunna handläggas vid fastighetsforum.

Men det finns också en rad andra skäl som talar för den av oss föreslagna ordningen. Det kan gälla domstolens lokalkännedom när det föreligger behov av att under rättegången hålla syn på fastigheten.

Om svaranden skall sökas vid sitt personliga forum, kan detta innebära betydande merkostnader för kommuner med omfattande fritidshusbebyggelse. Fritidshusens ägare bor ju ofta i en annan kommun än i den där fritidshuset är beläget. Om renhållningsavgiften inte betalas, kan kommunen därför bli tvungen att väcka talan vid olika domstolar i landet.

Vi reserverar tycker att kommunens ställning som kärande med nuvarande ordning är oförmånligare än vad som kan anses skäligt. Vi tycker också att de nackdelar som kan uppkomma för de enskilda svarandena, om de skulle vara tvungna att processa vid domstolen i den ort där fritidshuset ligger, är mindre än kommunens olägenheter.

Den ordning i fråga om forum vid tvist om renhållningsavgifter som vi reserverar förordad bör kunna åstadkommas på olika sätt. Om det är mest ändamålsenligt att ändra rättegångsbalkens forumregler eller om någon annan lagteknisk lösning är att föredra, bör närmare övervägas i lämpligt sammanhang. Det bör enligt vår mening ankomma på regeringen att besluta om formerna för dessa överväganden.

Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationen.

Anf. 134 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Som framgick av Eric Jönssons anförande står i det här ärendet två intressen mot varandra. Det är för oss en fråga om vilken vi skall belasta med de olägenheter som det kan innebära att man får resa från en ort till en annan. Enkelt uttryckt är fragan om det är den enskilde fritidshusägaren som skall resa till sin värdkommun eller om det är den kommunens tjänstemän som skall resa till fritidshusägarens hemort när intressenterna kommit ihop sig om renhållningsavgifter.

Som Eric Jönsson mycket riktigt konstaterade, anser vi inom utskottsmajoriteten att det här gäller ett personligt forum. Vi kan inte finna att den enskildes olägenheter skulle vara mindre än kommunens tjänstemäns

Onsdagen den
18 november 1981

*Forumregler för
mål om renhåll-
ningsavgifter*

olägenheter av att resa, såsom Eric Jönsson säger. Jag tror att de väger rätt jämt. Jag tycker dessutom att diskussionen om kostnaderna kanske är litet ointressant i detta sammanhang, därför att det faktiskt är så att den som förlorar färdprocessen kan få stå för kostnaderna för den tillresande. Då åsamkas ju inte kommunen, om det är kommunen som vinner, några extra utgifter för att tjänstemännen får resa på detta sätt.

Jag är litet förvånad över att man från socialdemokratiskt håll, där man brukar värna om konsumenternas intressen, inte har klart för sig att fritidshusägaren är en sorts konsument. Han är en konsument av renhållningstjänster. Därför får man kanske betrakta honom på det sättet.

Låt oss göra den fullkomligt halsbrytande funderingen att inkassobyråernas förening skulle komma på idén att det skulle vara lättare och bekvämare för inkassobyråerna att processa på sin arbetsort. Och sedan skulle föreningen komma med en framställning till regeringen om en lagändring som gick ut på att man för inkassobyråernas del skulle ändra forumreglerna och att alla konsumenter, som inkassobyråerna kräver på betalning för fordringar, skulle tvingas att resa till inkassobyråernas arbetsort. Ett sådant förslag skulle över huvud taget aldrig komma upp till diskussion, och den här saken är ju likställd med detta.

Herr talman! Vi i utskottsmajoriteten har bestämt oss för att det är bra som det är, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 135 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Det problem jag tar upp i motionen är, som redan har framhållits i debatten, framför allt aktuellt för sommarstugekommunerna. Jag kan ta exempel från min egen kommun, Norrtälje kommun, där det i dag finns 28 000 fritidshus. I över 300 ärenden per år tvingas kommunen att söka betalningsföreläggande för renhållningsavgifter. Av dessa går uppemot ett femtiotal till prövning vid allmän domstol. Detta innebär att kommunen tvingas föra process vid domstolar runt om i landet, från Kiruna i norr till Ystad i söder, även om huvuddelen naturligtvis ligger i Stockholms län och Uppsala län.

Dessa processer kräver ofta att 2–3 personer vid varje tillfälle får resa till det aktuella tingsstället för att fullfölja bevisningen. Det säger sig ju självt att kommunen inte för andra ärenden till process än dem där man är övertygad om att de leder till ett framgångsrikt resultat.

De betalningsskyldiga är oftast betydligt sämre insatta i de regler som gäller. Detta leder till att kommunen vinner processerna i 99 % av alla fall, och den betalningsskyldige får, som Bertil Lidgard mycket riktigt påpekar, alltid betala även kommunens kostnad. I de fall kommunen förlorar tar man ut kostnaderna så småningom via renhållningsavgifterna. Det är alltså inte kommunen som i första hand drabbas av det nuvarande systemet, utan det är de betalningsskyldiga.

Om processen i stället fördes vid fastighetsdomstolen i Norrtälje, skulle den betalningsskyldige visserligen i vissa fall bli tvungen att resa till Norrtälje – den här gången sannolikt med mindre glädje än vid de övriga tillfällena

*Forumregler för
mål om renhåll-
ningsavgifter*

under året – men det gällde enbart hans kostnader, som han själv ändå har en viss möjlighet att påverka. Kostnaderna för kommunens bevisföring skulle självfallet bli betydligt lägre. Det sammanlagda resultatet för den absolut största majoriteten av de betalningsskyldiga skulle bli avsevärt mycket lägre kostnader. Till detta kommer att kommunen anlitar entreprenörer för renhållningen. Eftersom dessa har utfört den praktiska verksamheten tvingas de ofta att representera i dessa processer. Även här skulle det uppkomma lägre kostnader och mindre besvär med det förslag som jag har väckt och som den socialdemokratiska reservationen tar upp.

Tyvärr har remissinstanserna inte alls förstått dessa förhållanden. Och av herr Lidgards argumentering framgick också att utskottsmajoriteten inte heller har förstått vem det är som i slutskedet får bära merkostnaderna för detta.

Men detta är inte bara en fråga om pengar. Det är också en fråga om att skapa ett system som ger förutsättningar för en rationell rättstillämpning som tillfredsställer kraven på rättssäkerhet. Varje kommun har sin egen renhållningstaxa med lokalt utformade regler. Det innebär att när en process inleds så tvingas den aktuella domstolen att sätta sig in i den renhållningstaxa som gäller för resp. kommun. Det säger sig självt att den domstol som får huvuddelen av ärendena från en speciell kommun får särskilda förutsättningar att skaffa sig rutin och kunnande på just denna kommuns renhållningstaxa. Detta leder till en snabbare och säkrare handläggning och lägre kostnader både för samhälle och för betalningsskyldiga.

Det är en gåta för mig att denna fråga har blivit partiskiljande och att utskottet har delat sig i en borgerlig majoritet som avstyrker och en socialdemokratisk minoritet som tillfredsställer motionens krav. Jag hoppas att kammarens ledamöter tar sig en extra funderare innan de trycker på knapparna, så att vi får en tillfredsställande lösning på denna fråga och att den blir både praktiskt och förnuftigt handlagd i riksdagen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen.

Anf. 136 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag skall gärna erkänna att jag verkligen inte har fattat att det var omsorgen om fritidshusägarna som dikterade den här motionen. Det missförståndet är jag tydligen inte ensam om – jag kan se att det även gäller reservanterna. I reservationen skriver man att upprätthållandet av huvudregeln kan "välla betydande merkostnader i synnerhet för kommuner med omfattande fritidshusbebyggelse". Och vidare: "De nu beskrivna förhållandena gör enligt utskottets mening kommunens ställning som kärke oförmånligare än som kan anses skäligt."

Jag tror att jag skall vidhålla det yrkande jag har ställt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 151 för reservationen av Lisa Mattson m. fl.

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Taxeringsfunktionärens straffrättsliga ansvar

Föredrogs justitiekottets betänkande 1981/82:5 om taxeringsfunktionärens straffrättsliga ansvar.

Anf. 137 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Med min motion vill jag upphäva den straffrättsliga immunitet som taxeringsfunktionärerna i dag åtnjuter. Taxeringsnämndens ledamöter, inkl. nämndens ordförande, kan nämligen i dag inte straffas för vårdslös myndighetsutövning – detta till skillnad från vad som gäller för tjänstemän inom andra områden. Detta sakernas tillstånd är så mycket oeffterrättligt som dagens ordning skulle kunna ge intryck av att taxeringsfunktionärerna ej är ansvariga för sina beslut.

Från början fanns immunitetsskyddet intaget i 1809 års regeringsform. Som bekant fick vi en ny regeringsform år 1974. Trots att den nya regeringsformen inte upptog någon motsvarighet till 1809 års regeringsform på denna punkt, kom immuniteten likväl att leva vidare i fråga om oaktsamma förfaranden, dvs. vad som på juristspråk kallas för vårdslös myndighetsutövning. Även om en taxeringsnämnd gör sig skyldig till en aldrig så otillbörlig nonchalans mot en eller flera skattskyldiga, är nämnden salunda – som JO nyligen framhallit – fredad från straffrättsliga sanktioner. Jag upprepar, herr talman, att nuvarande ordning har bestått i 172 år. 175-årsjubileum kommer att kunna hugfästas år 1984.

Justitiekottet har enhälligt avstyrkt min motion med hänvisning till pågående utredning. Det har blivit en rent klassisk motivering för avslag under de nära 50 år som det motionerats i ämnet. Jag kan faktiskt inte motstå frestelsen att göra en kort historisk återblick för att peka på den gedigenhet som präglar svenskt utredningsväsende när det är som allra bäst och mest effektivt.

År 1933 väcktes veterligen den första motionen i ämnet. Den avlogs.

Under 1950-talet väcktes motioner vid tre olika tillfällen. Vid de två första avlogs motionerna med motiveringen att saken var under utredning – känns formuleringen igen? Vid det tredje tillfället begärde riksdagen att frågan skulle bli föremål för utredning. Vad som hänt med den utredning som de båda första avlagen grundades på, däri har jag inte lyckats få klarhet. Alltnog, vid det tredje tillfället begärde riksdagen en utredning som skulle göras av dåvarande författningsutredningen. Denna utredning avstod dock uttryckligen från att utreda saken.

Åren 1964 och 1965 väcktes motioner igen. Den första avlogs med

hänvisning till att det då pågick utredningsarbete. Den andra motionen – den från år 1965 – överlämnades till den utredning som då arbetade. Den utredningen (1963 års JO-utredning) avslutade så småningom sitt arbete med det beskedet att man inte ansett sig böra ta ställning till det svårlosta spörsmålet om stadgandet i 1809 års regeringsform skulle avskaffas eller inte – dvs. den uppgift som man fått sig förelagd. Frågan var alltså förd tillbaka till nollpunkten igen. Det hade då gått 30 år från väckandet av den första motionen.

År 1966 motionerades det igen. Den motionen avslogs med den obetalbara motiveringen att 1963 års JO-utrednings betänkande – alltså det betänkande som inte behandlade frågan – var ute på remiss.

Jag tar nu, herr talman, ett historiskt kliv från 1966 till 1975. Det året tillkom ny lagstiftning om ämbetsansvaret. Den kommitté som hade förberett den lagstiftningen (ämbetsansvarskommittén) hade år 1972 föreslagit att stadgandet om taxeringsmännens immunitet i 1809 års regeringsform skulle upphävas. Men lagen blev ej sådan. Genom införande av särskilda övergångsbestämmelser permanentades i stället stadgandet i 1809 års regeringsform, som under tiden hade upphävts. Dåvarande departementschefen förklarade att frågan om taxeringsnämndens ställning borde prövas av en särskild utredning, som skulle överse den nya taxeringsorganisationen. En motion år 1975 avslogs under hänvisning till denna utredning. Vad föreslog då denna utredning? Ingenting, därför att någon sådan aviserad översyn helt enkelt aldrig kom till stånd.

År 1979 – min historiska exposé närmar sig sitt slut – tillsattes tjänsteansvarskommittén. Enligt vad som inhämtats – så står det att läsa i utskottets betänkande – avser kommittén att ta upp frågan om taxeringsfunktionärernas straffrättsliga ansvar. Helt följdriktigt och helt i enlighet med den tradition som utbildats och mödosamt utmejslats alltifrån år 1933 röner min motion samma öde som vederfarits alla andra: motionen avstyrks under hänvisning till pågående utredningsarbete. Taxeringsnämndsledamöter har kunnat känna sig trygga under 172 ar. För hur många år till, herr talman?

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Förenklad domskrivning

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:6 om förenklad domskrivning (prop. 1980/81:175).

Anf. 138 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Alla är vi väl överens om att en grundläggande princip i svenskt rättsväsende är att domstolarna är skyldiga att motivera sina

avgöranden. Det är utomordentligt viktigt att denna princip upprätthålls. Att så sker är nämligen en förutsättning för att allmänheten skall ha insyn i domstolsverksamheten och för att den enskilde skall kunna hävda sin rätt. Gör man avkall på denna princip, kan det medföra att förtroendet för domstolarnas verksamhet minskar. Upprätthållandet av denna princip för de allmänna domstolarnas del har också, herr talman, en betydelsefull effekt beträffande rättsskipning och rättstillämpning inom andra domstolar och övriga samhällsorgan med sådana uppgifter.

Nu har det givits avkall på denna princip. Vi har fått en proposition från justitiedepartementet, som vill att domstolarna – när gärningen är erkänd – inte skall behöva motivera sina avgöranden bl. a. när påföljden bestäms till fängelse i högst sex månader, överlämnande till särskild vård, skyddstillsyn och villkorlig dom.

Man har i propositionen motiverat detta inte bara med effektiviteten hos domstolarna. Man säger också – och det tycker vi reserverar i utskottet är ganska uppseendeväckande – att alla tillfällen till besparingar inom domstolsväsendet måste tas till vara.

Vi blev rätt förbluffade när vi läste det. Vi är kanske inte lika förbluffade i dag, och vi kommer kanske att kunna demonstrera vår inställning längre fram, när betänkandet om minskning av rättshjälpen kommer att behandlas i denna kammare.

Från regeringens sida har man alltså motiverat förslaget med besparings-synpunkter. Det är synpunkter som faktiskt en lång rad remissinstanser inte delar. Några remissinstanser har kunnat tillstyrka justitiedepartementets tankegångar, men de delar inte alls uppfattningen att förenklad domskrivning skulle medföra betydande effektivitetsvinster – den skulle bara innebära en liten, marginell lättnad.

När vi från socialdemokratiskt håll har lagt fram vår reservation, har vi stött oss på främst två motioner, en från vårt håll och en från vpk, som yrkar avslag på propositionens tankegångar. Vi befinner oss därvid i ganska gott sällskap. Lagrådet är inte enigt. Hovrätten för Övre Norrland avstyrker ur både principiella och praktiska synpunkter och framhåller speciellt den hänsyn man måste ta till rättssäkerheten.

Vi reserverar pekar för vår del på att även om en erkänd gärning enligt förslaget icke behöver motiveras när påföljden bestäms till fängelse i högst sex månader, så är ändå fängelse den mest ingripande påföljden i vårt rättssystem. Det kan inte hävdas att en fängelsedom någonsin är så självklar eller odiskutabel att domskälen kan undvaras.

Överlämnande till särskild vård är en samlade beteckning för påföljderna vård enligt barnavårdslagen, vård enligt lagen om nykterhetsvård, slutna psykiatrisk vård, vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda och öppen psykiatrisk vård.

Det är för oss reserverar uppenbart att det är en utomordentligt grannliga uppgift att avgöra om en person skall bli föremål för någon av dessa påföljder. De kan också vara synnerligen ingripande för den enskilde individen. De motiv som bär upp vårt krav på att domstolarna skall motivera

sina avgöranden gör sig mycket starkt gällande i fråga om dessa påföljder.

Med hänsyn till rättssäkerheten och de principer som säger att man skall ha möjlighet att läsa anledningen till den dom en rätt kommer fram till yrkar vi avslag på propositionen.

Jag ber att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Anf. 139 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ibland bedrar snålheten visheten. Någon gång är det t. o. m. fråga om kvalificerat bedrägeri från snålhetens sida. Ett sådant kvalificerat fall torde nog föreligga här.

Den eventuella och enligt flera remissinstanser mycket osäkra besparing som man här tror sig kunna uppnå har man redan för länge sedan omintetgjort genom de kostnader som statsverket åsamkats genom förberedandet och skrivandet av propositionen och genom behandlingen här i riksdagen – all den tid, allt det besvär och alla trycksaker som gått åt.

Detta föranleder egentligen bara den logiska slutsatsen att frågan inte hade bort väckas från justitiedepartementets sida. Nu finns den emellertid här.

Den huvudsakliga innebörden av förslaget är att man skall kunna ha lägre krav på domstolarnas motiveringar av sina domar, en förenklad domskrivning, även i fall av mera kvalificerad natur, där sådan förenklad domskrivning tidigare inte kunnat förekomma. Även för en del brott på vilka fängelsestraff kan följa vill man medge sådan förenklad domskrivning.

Vi kan från vpk:s sida se framför allt fyra skäl till att man inte bör godta en sådan utvidgning av möjligheterna till förenklad domskrivning.

För det första: När det är fråga om brott som ändå är så pass allvarliga att ett halvt års fängelse kan följa kan man enligt vår mening över huvud taget inte generellt förutsätta att de är så enkla och okomplicerade att man in blanko skall ge domstolarna fullmakt att slippa motivera sina beslut.

För det andra blir det oundvikligen så – detta är inte någon anmärkning mot domarkaren utan bara ett papekande vi gör med kännedom om hur det mänskliga psyket fungerar i allmänhet – att om man sänker kravet på motivering från en myndighet innebär det på en smula sikt att man också sänker beviskraven. Om man inte är tvungen att utåt offentligt klargöra vad som lett fram till ett beslut, blir man nästan oundvikligen slarvigare när det gäller att förbereda och grunda beslutet i sak.

För det tredje är erkännanden – som är en av förutsättningarna för att förenklad domskrivning skall förekomma – i sådana brott på vilka ett halvt års fängelse kan följa inte vilka erkännanden som helst. Sådana erkännanden skall man inte hur som helst ta för gott. Snarare borde man vara mer noga än vad man f. n. är med erkännande i brottmål, med tanke på alla de faktorer som kan påverka en människas situation när han eller hon erkänner.

Slutligen och för det fjärde finns det ett motiv för avslag som jag skulle vilja kalla det pedagogiska motivet. När man börjar sitta ting, börjar utöva ansvar som domare, är man som på alla andra yrkesbanor barn i början. Är det inte då ganska nyttigt och bra att man får börja med de enkla och relativt

okomplicerade fallen och får träna sig i att ge en logisk och rättslig motivering för de beslut man i sådana fall fattar? Är det inte bra att en sådan träning får ske i de enklare fallen? Kommer inte den synnerligen väl till pass när den unge domaren så småningom får ta tag i de mer komplicerade och svårbedömbara fallen?

Herr talman! Dessa påpekanden leder oss från vpk:s sida till den oundvikliga slutsatsen att vi måste yrka bifall till reservationen – detta i enlighet med den motion vi också avgivit i frågan.

Anf. 140 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! I åtskilliga årtionden har vi i den svenska rättegångsordningen haft regler om förenklad domskrivning när det gäller både civilmål och brottmål. Det är med andra ord inga principiella nyheter vi behandlar i justitieutskottets betänkande nr 6. Det nya är att möjligheten att använda sig av förenklad domskrivning vidgas i brottmål.

Syftet med den föreslagna förändringen är naturligtvis att man skall göra vissa rationaliseringsvinster. Det skall ta mindre tid att formulera domarna när man slipper motivera dem i detalj, och det skall bli mer tid över för domarna till egentlig dömande verksamhet. Naturligtvis kommer man också att göra en del vinster på utskriftssidan, liksom arkiveringsproblemen i någon mån kan minskas. Nu tycker jag inte att vi skall överbetona de rationaliseringsvinster man kan göra. Det skall väl sägas att det gäller för domstolsväsendet som för all annan offentlig verksamhet att man måste ta till vara de möjligheter som finns till rationalisering och se till att man inte gör något onödigt arbete.

Beträffande det Lisa Mattson sade om de besparingar man skall göra vill jag peka på att utskottet är väldigt försiktigt i majoritetsuttalandet då man berör besparingar. Man säger att utskottet vill slå fast att besparingssträvandena inte får gå ut över intresset av att rättssäkerheten upprätthålls. Det är ett viktigt uttalande som utskottet gör. Det är en prioritering som vi har slagit fast.

Det är självklart att man, då man bedömer frågan om i vilken utsträckning domskrivandet kan förenklas, måste ha klart för sig att skriftlig dokumentation av vad som förekommer i rättsliga sammanhang är av mycket stor betydelse både för den enskilda partens rättssäkerhet och för samhällets möjligheter att följa utvecklingen av rättstillämpningen. Det är för att understryka detta som utskottet i sitt betänkande klart har uttalat att även om man vidgar möjligheterna till förenklad domskrivning är huvudregeln den skriftligt motiverade domen. Endast när parter och andra inte har något befogat intresse av att få en fullständig dom kan domstolen överväga om det aktuella målet är av sådan beskaffenhet att det uppfyller de andra förutsättningarna för förenklad dom, dvs. om gärningen är erkänd, om eventuella skadeståndskrav är medgivna och om brottspåföljden kan bestämmas till högst sex månader.

Det skall sägas att valet av förenklad domskrivning aldrig kan göras slentrianmässigt av domstolarna. Avgörande för bedömningen måste vara

omständigheten i det enskilda målet. Kanske kan det ibland vara tveksamt vad ett erkännande omfattar. Jag delar Jörn Svenssons åsikter da det gäller den saken. När en åtalad inte har rättegångsbiträde är det kanske särskilt viktigt att få fram de rätta orden och den rätta valören på ett erkännande. Kanske kan en påföljd i något fall te sig alldeles naturlig för domare och åklagare men helt obegriplig, oförklarlig och oväntad för den tilltalade. I sådana fall som jag talar om här är det för mig och även för utskottet självklart – det framgår av vad utskottet anfört i betänkandet – att en fullständig dom är angelägen.

Det aktuella lagförslaget är i propositionen omgärdat av uttalanden som syftar till att gardera rättssäkerheten från olika synpunkter, och i utskottet har vi sannerligen inte kunnat vara försiktiga nog när vi i detta sammanhang velat utforma vår syn på rättssäkerheten. Det gör att vi anser oss kunna tillstyrka propositionen, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

En liten reflexion: Jag sade inledningsvis att vi har haft sådan här förenklad domskrivning i åtskilliga årtionden. Jag har försökt att komma underfund med om det under alla de år som gått har förekommit något fall där man kunnat säga att en parts rättssäkerhet har riskerats, och jag har inte funnit något sådant. Savitt jag förstår har inte heller de som i detta sammanhang är tveksamma hittat något graverande när det gäller den hittillsvarande lagstiftningen. Det tycker jag har en viss betydelse för bedömningen av detta ärende.

Anf. 141 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag vill påpeka att även vi reservanter har behandlat möjligheten att förenkla domskrivningen, men vi har gjort det inom ramen för gällande rätt. Vi pekar i reservationen på möjligheten att kanske ändra attityderna hos domarkåren och kanske också få fram ett kortare skrivsätt.

Det som jag tror ändå måste framhållas är att den här propositionen kommer att skapa en viss ojämlikhet inför lagen. I de fall där någon har erkänt behövs inte någon domskrivning. Men i de fall där någon icke har erkänt är domskrivning nödvändig. Om man går vidare finner man att den som icke har erkänt kan ha mycket större möjligheter att visa hur domstolen har resonerat än den som har erkänt. I hans fall finns ju inte någon motivering alls. Det gäller också domar om skyddstillsyn och i fråga om villkorlig dom. Om någon som dömts till detta återfaller i brott kan det vara avgörande för påföljdsvalet hur domstolen har diskuterat vid den tidigare domen.

Anf. 142 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ett påpekande och en fråga till utskottets talesman.

Bertil Lidgard säger att det som nu föreslås inte är något principiellt nytt. Ja, det beror litet grand på hur man ser det. Om man i fall där det utdöms en speciell form av straff tidigare inte har haft förenklad domskrivning men nu inför sådan, kan man faktiskt ur en viss aspekt säga att det är något principiellt nytt.

Så till frågan. Om det är fråga om ett fall som är ytterst enkelt och okomplicerat, ger det naturligtvis under alla omständigheter och oavsett den här lagstiftningen upphov till en enkel och okomplicerad, snabb och billig domskrivning. Det är väl ändå så, Bertil Lidgard, att det för vissa brott, för vilka det stadgas fängelse upp till sex månader, tidigare har funnits en skyldighet att komma med en ordentlig, logisk och rättslig motivering. Denna skyldighet tar ni nu bort. Hur kan man påstå att detta inte påverkar rättssäkerheten? Möjligen är det så att den påverkas mycket litet, men onekligen påverkas den. Och Bertil Lidgard har inte heller kommenterat vad effekterna av detta blir på en smula sikt. Det gäller också i fråga om hur man resonerar och ställer krav på bevisning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 149 för reservationen av Lisa Mattson m. fl.

24 § Säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:7 om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar (prop. 1980/81:114).

Anf. 143 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Vi behandlar nu justitieutskottets betänkande nr 7.

I proposition 1980/81:114 föreslår regeringen en lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar, syftande till att förhindra brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Förslaget omfattar alla slag av domstolsförhandlingar, vilket skulle innebära att det ger möjlighet till säkerhetskontroll inte bara i samtliga mål vid allmän domstol, inkl. tvistemål och ärenden, utan också i alla mål vid de allmänna förvaltningsdomstolarna, vid arbetsdomstolen, försäkringsdomstolen, marknadsdomstolen, bostadsdomstolen och patentbesvärshöjningen. Dessutom föreslås att även arrende- och hyresnämnderna och statens va-nämnd skall kunna förordna om allmän säkerhetskontroll för att förhindra skada på liv eller egendom.

Vidare föreslås i propositionen att beslut om säkerhetskontroll skall fattas av den tillämnade ordföranden vid förhandlingen.

I propositionen föreslås också att vissa personer skall kunna undantas från säkerhetskontroll om särskilda skäl föreligger samt att advokater alltid skall slippa säkerhetskontroll.

Det har väckts två motioner med anledning av propositionen, en av Christina Rogestam, som föreslår att säkerhetskontrollen begränsas till att gälla förhandling vid allmän domstol om ansvar för brott, på vilket kan följa fängelse i mer än ett år, och en av Lars Werner m. fl. där man yrkar avslag på

propositionen samt hemställer att regeringen återkommer med ett nytt och mera preciserat förslag.

Vi socialdemokrater i utskottet har stött vpk:s motion, nr 2037, och i vår reservation har vi anfört följande skäl.

Vi anser det felaktigt att skapa lagar som har så stor omfattning och som spänner över ett så brett område. Det är väl inte många som tror att sådana våldshandlingar som man vill förhindra genom säkerhetskontrollen kommer att ske exempelvis vid statens va-nämnd, vid fastighetsdomstolen, vid arrende- och hyresnämnderna eller över huvud taget vid någon förvaltningsdomstol. Skulle man misstänka att det skall bli oroligheter kan man med nuvarande regler åstadkomma en betryggande säkerhet. Vi instämmer i motionskravet att säkerhetskontrollen bör inskränkas till att gälla enbart brottmål.

Vi reagerar också mot en ordning som innebär att så ingripande beslut som det är fråga om när det gäller säkerhetskontroll kan komma att fattas av en domare ensam. Vi reserverar anser i likhet med motionärerna att det finns skäl som talar för att en politiskt ansvarig instans fattar besluten. Om så blir fallet kan också kungörelseförfarandet få en bättre behandling än den som föreslås i propositionen.

När det gäller urvalet av personer som skall kontrolleras anser reservanterna att det inte finns några skäl som talar för att advokater eller andra personer undantas. Lagstiftarnas strävan skall naturligtvis vara att alla behandlas lika. Dock skall naturligtvis rättens ledamöter och andra som skall närvara vid förhandlingarna på grund av sin utövning av allmän tjänst undantas.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill vi reserverar inte motsätta oss en lagstiftning som kan förhindra sådana brott som åsyftas i propositionen. Men vi anser att den skall begränsas till de områden där verklig risk för övergrepp kan finnas. Likaså anser vi att man på en hel del punkter i lagen kan komma med mer preciserade förslag.

Jag yrkar bifall till reservationen som är fogad till justitieutskottets betänkande nr 7.

Anf. 144 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vad propositionen föreslår är en begränsning av vissa grundlagsrättigheter. Till de centrala grundlagsrättigheterna hör förhandlingsoffentligheten. Den är i sin tur nära kopplad till informationsfriheten. Förhandlingsoffentligheten är en viktig del av offentlighetsprincipen, lika viktig som tillgången till skriftliga handlingar. Det innebär att man rent allmänt måste inta en restriktiv hållning när det gäller alla förslag att begränsa eller försvåra förhandlingsoffentligheten och informationsfriheten. Vad man nu föreslår är att man ger i princip varje domstolschef, varje tingsdomare, en rättighet att efter egen subjektiv bedömning införa de här begränsningarna och föranstalta om den här typen av kontroll av människor.

Jag kan inte finna att en så vidsträckt rättighet för ämbetsmän att ingripa i

*Säkerhetskontroll
vid domstolsför-
handlingar*

förhandlingsoffentligheten skulle vara motiverad. De fall där man kan säga att den här luckan i rådande säkerhetsbestämmelser, som otvivelaktigt finns, har betydelse är de fall som är kopplade till den grövre organiserade brottsligheten, till fall av terrorism eller liknande, dvs. till relativt ovanliga fall. Så ovanliga fall bör inte medföra generellt utformade rättigheter för lägre tjänstemän att införa begränsningar i grundlagsrättigheterna. Om det vid en process anses föreligga risk för denna typ av grava störningar bör en högre instans, och helst då en politisk instans som kan göras ansvarig politiskt och konstitutionellt, vara den som beslutar om inskränkningarna. Det är inte någonting som skall lämnas ut till ett brett skikt av tjänste- och ämbetsmän.

Man måste också alltid tänka på att denna typ av undantagsbestämmelser och inskränkningar inte tillämpas under normala förhållanden – då behövs de inte. De är till för att tillämpas under extrema förhållanden, kanske under speciella samhällsliga och politiska konjunkturen, när alldeles särskilt upprörda stämningar råder. Och all historisk erfarenhet säger att det är just i sådana lägen som man skall akta sig för att ge myndigheter alltför generellt utformade befogenheter.

Vi menar alltså att även om det kan finnas behov av att komplettera gällande säkerhetsbestämmelser på detta område, bör befogenheterna att göra sådana bestämmelser gällande inte ligga hos vanliga tingsdomare utan hos en politiskt ansvarig instans, helst regeringen. Vi har vissa erfarenheter från Västtyskland av vad som händer när man på ett kvalificerat sätt begränsar förhandlingsoffentligheten. De erfarenheterna är inte särdeles uppmuntrande.

Det kan sägas att det också kan finnas andra fall där sådana här farsituationer kan uppstå. Här i Sverige saknar vi, såvitt jag vet, exempel i modern tid på fall där hot om fritagning eller liknande har förekommit i grövre brottmål. Jag tror inte heller att man kan göra gällande att man har haft fall av terrorism där det har funnits anledning att vid den rättsliga prövningen använda sig av sådana här inskränkningar. Det mest aktuella exemplet är väl det s. k. Söderhamnsfallet, där en person hade skjutvapen med sig och avlossade det mot rätten och tingsmenigheten. Men det var ett fall av sinnesförvirring, som under inga omständigheter kunde förutses – där det inte fanns så att säga någon förutsebar risk och där man, hur stränga bestämmelser man än hade haft möjlighet att tillämpa, förmodligen inte skulle ha tillämpat dem.

Hittills har vi i Sverige varit förskonade från de typer av brottslighet där sådant hot mot rättsproceduren har förelegat som här förutsätts. Det är alltså, tycker jag, en litet väl kvalificerad grad av framsynthet, när regeringen förutsätter att sådana hot kommer i framtiden och därför hos domare i största allmänhet vill förankra möjligheten till sådana här inskränkningar.

Vi tycker inte att förslaget innehåller tillräckligt trovärdiga motiveringar, och vi yrkar därför bifall till den reservation som avgivits till utskottsbetänkandet.

Anf. 145 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Det här ärendet rör helt säkert vid en av rättssamhällets hörnstenar, nämligen att rättsskipningen vid våra domstolar skall kunna ske i behörig ordning och utan risk för att våld skall förhindra rättegångens genomförande.

Vi har uppenbarligen länge kunnat leva utan en lagstiftning av den karaktär som vi nu diskuterar, men ökningen av risken för våldsinslag i samband med rättegångsförhandlingar har tvingat myndigheterna att med tvivelaktigt författningsstöd genomföra visitationer och säkerhetskontroller.

Behovet av viss säkerhetskontroll och lagstöd för sådan kontroll är alltså uppenbart. Det har framgått av både Hans Petterssons i Helsingborg och Jörn Svenssons anföranden att det finns ett sådant behov, så om det har vi inte delade meningar. Diskussionen gäller i stället hur långt kontrollen bör sträcka sig i olika hänseenden.

Att det här handlar om en sådan rättighetsinskränkning som enligt grundlagens bud måste ha lagstöd är helt klart. En sådan rättighetsinskränkning får aldrig gå ut över vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Det är en frågeställning som aktualiseras i detta ärende, och justitieutskottet har därför hört konstitutionsutskottet på denna punkt.

Lagstiftningsförslaget håller sig enligt ett enhälligt konstitutionsutskott inom ramen för de rättighetsinskränkningar som får anses tillåtna. På den punkten är alltså genom ett vägledande uttalande oklarheten skingrad. Inte desto mindre kan naturligtvis hävdas att risken för våldshot mot rättegångsförhandlingar endast föreligger vid brottmål av allvarigare karaktär och att följaktligen lagstiftningen borde ha stannat vid en reglering av de typfallen.

Justitieutskottets majoritet har emellertid fäst avseende vid det förhållandet att vissa typer av mål och ärenden, exempelvis vårdnadsmål och mål i länsrätter om flyttning av barn, kan ha en sådan bakgrund att säkerhetskontroll ter sig befogad också där. Stockholms tingsrätt har i det här ärendet gjort oss uppmärksamma på att man t. o. m. har blivit tvungen att företa personkontroll i ett mål om lagfart.

Man nödgas alltså ta steget fullt ut och ge lagstöd för säkerhetskontroll vid flertalet av domstolarna. Det förtjänar emellertid att understrykas att detta inte innebär att säkerhetskontroll alltid eller ens ofta skall äga rum. Tvärtom innebär regleringen att säkerhetskontroll är någonting som kan tillgripas först sedan alla andra åtgärder för att säkra förhandlingarna inte bedöms ge tillfredsställande resultat. Säkerhetskontroll ses alltså som en undantagsåtgärd.

I reservationen riktas kritik mot att beslut om säkerhetskontroll skall fattas av domstolen, och det hävdas att ett sådant beslut bör fattas av en politiskt ansvarig instans på högre nivå. Enligt min mening skulle en sådan ordning innebära nackdelar från flera utgångspunkter.

Beslut om säkerhetskontroll torde ofta behöva fattas snabbt, t. ex. därför

att polisen har fått information om att hot i någon form kan komma att iscensättas. Man står då inför valet att uppskjuta förhandlingarna i avvaktan på beslut om säkerhetskontroll eller att ta vissa risker.

Att domstolen själv, efter en bedömning av målets karaktär, risken för våldsdåd och möjligheterna att med hänsyn till lokalernas utseende ordna bevakning på annat sätt, är bäst skickad att svara för beslutet, är enligt min mening ganska klart. Även principiella skäl talar för att beslutet bör vara ett domstolsbeslut och inte ett beslut av en politiskt sammansatt instans.

På ytterligare en punkt har reservationsvägen riktats kritik mot lagstiftningen. Det gäller det förhållandet att advokater generellt undantas från säkerhetskontroll, oavsett anledningen till att de bevisar en rättegång.

Skälet härtill är självfallet det att advokater, med hänsyn till deras intresse av insyn, kunskap och bevakning av domstolsverksamheten, utan särskild omgång bör kunna bevisa alla slags rättegångar. Även i andra hänseenden har advokater en särställning i vår lagstiftning, som bygger på tanken att en från statsmakten oberoende, juridiskt kvalificerad krets av personer skall fritt kunna tjäna allmänheten gentemot statsmaktens rättsväsende. Denna tanke har f. ö. fötfastes också i Europarådets regler om de mänskliga fri- och rättigheterna.

Med det ber jag, herr talman, att få yrka bifull till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 146 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det är klart att känslorna kan komma i svallning vid mål som gäller vårdnadshavande och flyttning av barn samt skilsmässor. Men riskzonen i sådana fall är ända mycket begränsad. Det rör sig kanske om ett par kontrahenter, och det vet ju de som skall upprätthålla ordningen. Med nuvarande regler går det också att upprätthålla en hygglig ordning.

Vad så gäller frågan om kontroll framställer Björn Körlof det som om man väntade sig en kolossal anhopning av sådana fall. Det tror inte jag att det blir. Även i fortsättningen kommer det nog att röra sig om enstaka fall. Om kontroll skall tillgripas, så måste beslut därom enligt vår mening fattas av en politisk instans. Det får inte den domare göra som utses att leda förhandlingarna.

Jag förstår inte heller varför advokaterna skall undantas från sådan kontroll. Om deras enda funktion vid en rättegång är att de bevisar den av intresse eller för att utbilda sig, så kan det väl inte vara till förfång för dem att bli avviserade, om beslut har fattats om säkerhetskontroll.

Anf. 147 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Man blir inte imponerad av utskottstalessmannens motive- ringar. Tvärtom tycker jag att de på ett rätt betänkligt sätt brister i logik. Ä ena sidan säger Björn Körlof att det här är någonting som man skall tillämpa med viss restriktivitet. Å andra sidan radar han upp en mängd typfall, där han tydligen menar att fara för liv, hälsa och egendom skulle föreligga. Det skulle vara intressant att få veta hur många sådana fall av fara som verkligen har

*Säkerhetskontroll
vid domstolsför-
handlingar*

förelegat. Vilka erfarenheter från de senaste årens rättsprocedurer stöder han sig på? I hur många vårdnadsmål har det förelegat risk för att någon skulle ha använt sig av skjutvapen osv.? Jag har svårt för att tro att det kan finnas ett rikhaltigt sådant underlag.

Jag kan inte heller finna någon logik i påståendet att det dröjsmål som domstolen åsamkas, om en politiskt ansvarig instans får pröva frågan om säkerhetskontroll, kan vara något som man har anledning att vända sig emot. Är hotet verkligen så allvarligt att det finns risk för grova fritagningsförsök med användande av skjutvapen, så att fara för liv och hälsa föreligger, då kan man mycket väl ifrågasätta huruvida rättegångsförhandlingen bör föras just den dagen, just där och just då. Säkerheten tjänar kanske på att man väntar med förhandlingen tills det har lugnat ner sig.

Björn Körlof åberopar sedan konstitutionsutskottets yttrande. Om jag inte minns fel hänvisar konstitutionsutskottet till en viktig regel, nämligen att en inskränkning i en grundlagsrättighet inte får gå längre än till vad det behov föranleder som har gett upphov till inskränkningen. Då ställer jag frågan: Hur stämmer detta med att man vill ge varje enskild domare vid nästan varje typ av domstol denna befogenhet? Är det inte allvarligt att sprida ut en viktig typ av befogenhet till en alltför stor krets av människor? Och står det inte i strid med eller i viss mån i motsättning till tanken, att man skall eftersträva restriktivitet? Inskränkningarna skall ju inte få göras större än vad som är oundgängligen nödvändigt.

Vad jag nu har sagt accentueras av ytterligare en omständighet, nämligen att när det gäller frågan om inskränkning i en hel del andra medborgerliga rättigheter – inskränkningar beträffande vilka det då finns lagstiftning – är mig veterligt det normala att ett beslut av en underordnad instans kan överklagas. Här är det däremot så att ett beslut av en tingsdomare inte kan överklagas.

Jag kan därför inte finna att utskottets motiveringar hänger ihop. Jag finner i stället att man har gett den här bestämmelsen en alltför generell räckvidd – en så generös räckvidd att propositionen inte bör godkännas, bl. a. av den anledningen.

Anf. 148 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Lat mig först säga att det här lagstiftningsärendet ju har föregåtts av utredning, remiss och hörande av lagrådet. Justitieutskottet har på den punkt där grundlagsfrågor är berörda hört konstitutionsutskottet, som i ett enhälligt yttrande har klargjort att denna lagstiftning får godtas med utgångspunkt i grundlagsstadgande. På den punkten råder det alltså inte någon osäkerhet, tycker jag.

Jörn Svensson säger att han inte är imponerad av min logik. Jag skall försöka reda ut det här för honom.

Jörn Svensson säger att jag å ena sidan har sagt att lagstiftningen skall tolkas restriktivt. Detta är naturligtvis riktigt. Å andra sidan har jag radat upp ett antal mål i olika typer av domstolar där denna typ av säkerhetskontroll möjligen kan komma i fråga.

Jag tycker inte att det ligger någonting ologiskt i det. När vi nu skall genomföra en lagstiftning om säkerhetskontroll, så måste den naturligtvis vara täckande – även i mycket udda och konstiga fall måste den kunna täckas in. Det gäller ju vid många typer av lagstiftning att det förhåller sig på det viset. Vi har regler i brottsbalken med vissa brottsrubriceringar, där vi förhoppningsvis aldrig skall behöva använda den typen av brottsrubriker som vi har vid åtal. Men ändå har vi denna typ av brottsrubricering, bl. a. för att kunna skydda oss mot händelseförlopp som endast kan tänkas inträffa i ett mycket begränsat antal fall, rent undantagsvis. Detsamma gäller här – man måste ha en lagstiftning som täcker in även mycket udda och konstiga fall. Det var därför som jag räknade upp den här typen av udda och konstiga mål, som även kan förekomma utanför det allmänna domstolsväsendet, t. ex. i länsrätterna, och som Stockholms tingsrätt angav även i ett mål om lagfartsärende.

När man arbetar med lagstiftning måste man se till att man får en lagstiftning som är heltäckande. På de punkterna tycker jag att jag har bemött Jörn Svenssons invändningar mot mitt sätt att resonera.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 149 för reservationen av Lisa Mattson m. fl.

25 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1981/82:9 om lagstiftningen rörande TV-övervakning

1981/82:11 om befogenhet för tulltjänsteman att företa ytlig kroppsbesiktning, m. m. (prop. 1981/82:2)

1981/82:12 om ordförandebeslut i kriminalvårdsnämnden (prop. 1981/82:21)

Vad utskottet hemställt bifölls.

26 § Kurdernas situation

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1981/82:7 om kurdernas situation.

Anf. 149 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Sedan vi förra gången debatterade kurdernas situation har den inte förbättrats. Denna folkgrupp har under det senaste året på ett mycket hårt och brutalt sätt drabbats av den utveckling som pågått i detta område i Västra Asien, Mellersta Östern, eller vad man behagar kalla det.

Vi känner alla till utvecklingen i detta område. Vi vet hur kriget mellan

Iran och Irak har slagit mot just de kurdiska bosättningarna. Vi känner också till hur den militärjunta som i Turkiet alltmer skärper förtrycket framför allt riktar sina angrepp mot den kurdiska minoriteten där. Vi vet också att förföljelsen i Irak fortsätter och att den är lika hård som tidigare. Till detta kan läggas – vilket vi inte har tagit upp i vår motion – att förtrycket i Syrien, där det också finns en minoritet av kurder, är mycket hårt. Det finns alltså all anledning att fortsättningsvis halla uppmärksamheten riktad mot Kurdistan och vad som händer där.

Utrikesutskottets betänkande är väldigt tunt när det gäller den här frågan i år jämfört med förra året. Jag tycker att man inte tar tillräcklig hänsyn till vad som har inträffat under tiden. Man skriver om vårt första yrkande, där vi kräver att den svenska regeringen skall protestera osv., att det är fullt klart var Sverige står. Men det är ju inte något konkret och bestämt ställningstagande i denna särskilda fråga. Det är ett allmänt, vagt och välmenande tyckande, som i och för sig naturligtvis inte är dåligt men som inte på något sätt påverkar några internationella opinioner i någon bestämd riktning. Det skulle alltså ha varit önskvärt att utrikesutskottet mera bestämt hade ställt sig bakom denna folkgrupps krav på att dess sak äntligen skall kunna få internationellt stöd. Det är märkligt, som jag påpekade redan förra gången då vi hade frågan uppe, att denna stora folkgrupp – en gammal etablerad folkgrupp som har funnits i området i tusentals år – så komplett har blivit bortglömd i alla internationella sammanhang.

Sedan några ord om vårt andra yrkande, i vilket vi har krävt att Sverige skall försöka föra upp frågan i de internationella församlingarna, framför allt i FN naturligtvis, där det är möjligt att ta upp och föra fram kurdernas sak. Utskottet säger att man bedömer att det inte finns någon opinion för detta och därför är det inte lönt att ta upp frågan. Det är en ganska märklig inställning. Det finns alltså ingen opinion för den här folkgruppens rättigheter, och därför att det inte finns någon sådan opinion och man inte kan räkna med något stöd, skall man inte arbeta för att skapa en sådan opinion. Tycker inte utrikesutskottets ledamöter att detta är skamligt? Det är ju detsamma som att säga att man struntar i kurderna därför att alla andra struntar i dem. Jag tycker att detta är mycket dåligt och att det är mycket krystade, vaga och undanlidande formuleringar i utskottsbetänkandet.

UD har gjort vissa undersökningar – vilka jag har fått kännedom om – i den kurdiska frågan. Man har undersökt vad som gjorts under årens lopp. Det är ingen inom Sveriges FN-delegation som över huvud taget har kommit på att man skulle försöka ta upp kurdernas situation i t. ex. FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Det har aldrig gjorts något försök. Ingen i FN-församlingen eller i FN-byråkratin kan erinra sig att man någonsin haft den här frågan uppe eller försökt ta upp den. Vore det inte ytterst lämpligt att Sverige tog detta initiativ? Skulle det inte vara bra? Vad är det som hindrar Sverige från att ta ett sådant initiativ? Jag skulle vilja fråga utskottets talesman om detta.

Det finns en solidarisk grupp i London som arbetar för minoriteternas rättigheter och som upprepade gånger har försökt att ta upp kurdernas

situation just i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Men den har hela tiden misslyckats. Jag tycker att det vore lämpligt att man tog kontakt med den här gruppen. Om man inte känner till gruppen, så varför ändå inte ta kontakt med den här gruppen som arbetar för minoriteternas rättigheter? Den finns i London, och Gunnar Myrdal är en av sponsorerna bakom densamma. På det sättet kunde man försöka föra upp frågan just i FN. Jag tror att det vore bra för Sveriges internationella anseende. Jag tror inte att man skulle ha någonting att förlora på det. Vi kommer att fortsätta att resa det här kravet när det gäller den kurdiska befolkningens intressen.

Med detta vill jag yrka bifall till vpk:s motion.

Anf. 150 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Vi behandlade beslätade motionsyrkanden för ett år sedan, och även då var det Oswald Söderqvist och jag som förde ett resonemang kring kurdernas situation. Vi hade inte då och vi har inte nu någon större skillnad i uppfattning. Det finns därför inte anledning till en längre debatt eller till en upprepning av förra årets argument. Jag uppfattade också Oswald Söderqvists balanserade anförande på samma sätt.

Utskottet noterar i årets betänkande, liksom i förra årets, att man delar motionärernas uppfattning, att kurderna utsätts för diskriminerande behandling och förföljelse. Militärkuppen i Turkiet, revolutionen i Iran och kriget mellan Irak och Iran har på de flesta håll ytterligare försvårat kurdernas situation, som Oswald Söderqvist också påpekade.

Kurdernas rätt till mänsklig tillvaro i eget land har kommit i skuggan av palestiniernas. Det finns även andra folk i Främre Orienten som är undertryckta i de stater i vilka de har hamnat när gränserna har dragits över deras huvuden. Det gäller t. ex. också armenier och assyrier.

Utskottet understryker att arbetet på att stärka respekten för mänskliga rättigheter måste fortgå. Sverige spelar en aktiv roll i det arbetet. Det är välkänt. Att vi står på kurdernas och andra förtryckta folks sida är så självklart, att det inte behövs motioner eller uttalanden från riksdagens sida om det.

Det är också självklart att Sverige aktualiserar dessa frågor i FN och i andra internationella organ, när det är meningsfullt. Vi har emellertid i utskottet inte ansett det vara någon mening med att nu – som motionärerna föreslår – formellt föra fram frågan om kurdernas situation i FN eller i andra internationella organ. Av skäl som vi redovisar i utskottsbetänkandet ser vi inte att det nu finns förutsättningar att nå framgång med ett sådant initiativ. Vi har sett det så, att ett misslyckat initiativ mera kan skada än gagna.

Jag vill personligen inte helt säga emot Oswald Söderqvist, när han påpekar att det kanske vore dags att fundera igenom den här frågan. Men jag tror också att det är angeläget att man funderar igenom andra liknande problem och samlar dem till en insats. Det får inte bli så att vi av tillfällighetsskäl engagerar oss för den ena folkgruppen eller den andra.

Ett beslut i dag i enlighet med utskottets enhälliga betänkande innebär dock en försäkran till de kurder som har fått en fristad i Sverige, liksom till

deras anförvanter i Irak, Iran, Syrien och Turkiet. Vi försäkrar dem att vårt land är berett att ställa upp för dem och för varje annat folk som är utsatt för förföljelse. Vi är beredda att ställa upp mot varje form av diskriminering av människor - den må vara grundad på deras politiska eller religiösa övertygelse eller på deras ras eller etniska tillhörighet.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 151 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tror att utrikesutskottet, den svenska utrikesledningen och därmed den svenska regeringen ganska snart kommer att bli tvungna att göra ett mera bestämt ställningstagande i den här frågan, eftersom den internationella opinionen är på väg att uppmärksamma detta på ett helt annat sätt än vad som har varit fallet tidigare, och det är ju bara att hälsa med tillfredsställelse.

Jag måste säga att jag tycker att Sture Korpås uttrycker sig mycket positivt när det gäller de frågor jag har tagit upp om kurdernas situation, och då förstår jag inte varför han inte också är positiv till att man från svensk sida ganska snabbt skulle kunna vidta mer konkreta åtgärder. Det vore, som jag sade i mitt första anförande, bra för Sveriges internationella anseende. Det vore ett initiativ som verkligen inte bara skulle väcka uppmärksamhet bland kurderna i Sverige - vilket kanske inte är det viktigaste, för även om de är flyktingar eller är här av andra skäl, så har de ju ändå en fristad här i Sverige - utan det skulle vara av oerhörd betydelse för kurderna i deras eget land och för alla andra minoriteter på olika håll i världen som är förtryckta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 15 för motion 1980/81:296 av Oswald Söderqvist m. fl.

27 § Åtgärder mot diskriminering av handikappade

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1981/82:8 om åtgärder mot diskriminering av handikappade.

Anf. 152 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Kampen för mänskliga rättigheter får aldrig upphöra. Den kampen måste ständigt hållas levande både inom och utanför vart land.

Diskriminering av handikappade försiggår på olika sätt. Vi svenskar går inte på något sätt fria när det gäller diskriminerande handlingar. Det behövs bara att man skrapar litet på ytan, så kommer våra fördomar fram, t. ex. när det gäller handikappade i bostadsomraden. Intermezzon har också förekommit, där man t. ex. inte velat bada tillsammans med handikappade.

I en motion som jag väckt begär jag att regeringen vidtar åtgärder i

Onsdagen den
18 november 1981

*Anställning av
kvinnor som befäl
inom det militära
försvaret*

internationella sammanhang för att förhindra diskriminering av handikappade.

Bakgrunden till motionen finns redovisad i utrikesutskottets betänkande.

En grupp handikappade svenska ungdomar bodde på hotell i Grekland. Det var 1976. En tysk medborgare deltog i en sällskapsresa och bodde på samma hotell. Enligt hennes uppfattning förringades resans värde av de handikappades närvaro. Hon gick till domstol samt begärde och fick i mellanrätten nedsättning av priset för resan.

Detta är fullständigt otroligt, och tanken på prisnedsättning för resa på grund av människors handikapp är näst intill outhärdlig. Det innebär en oerhörd diskriminering av handikappade och uttrycker en föråldrad syn på handikappade och deras rättigheter och möjligheter.

Domslutet har ju väckt mycket diskussion både här hemma och runt om i världen. Det är bra.

Om ett sådant domslut får prejudicerande betydelse skulle det innebära svårigheter för handikappade att resa och ta in på utländska hotell, eftersom deras närvaro kan innebära ekonomiska risker för hotellägarna.

Utskottet har behandlat motionen positivt och framhåller att det är nödvändigt med mer preciserade internationella regler till skydd för handikappades rättigheter. De nuvarande internationella konventionerna är inte tillräckliga. Utskottet förutsätter också att regeringen verkar för att handlingsprogrammet rörande handikappade som skall antas av FN år 1982 får ett sådant innehåll att det även tillgodoser kravet på handikappades rätt och möjligheter att delta på lika villkor i arrangerade resor.

Regeringen måste också i internationella sammanhang ta upp frågan och arbeta för ett förstärkt internationellt rättsskydd för handikappade. Här hemma får vi fortsätta att arbeta med våra egna fördomar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

28 § Anställning av kvinnor som befäl inom det militära försvaret

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1981/82:6 om anställning av kvinnor som befäl inom det militära försvaret, m. m. (prop. 1981/82:3).

Anf. 153 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Frågan om kvinnor i det militära livet, vare sig det är fråga om befäl eller något annat, är inte någon vanlig, enkel jämställdhetsfråga. Den har framställts som en sådan i det här sammanhanget. Man har sagt oss att vi här har det sista yrket som inte blivit tillgängligt för kvinnor och att det därför bör vara en jämställdhetsfråga att det öppnas även för kvinnor. Det

kan vara sant ur en synpunkt sett, men ur en annan synpunkt innebär det militära livet fortfarande ett av de mest ojämlika systemen, en av de mest ojämlika organisationerna i det svenska samhället, lika väl som i alla andra samhällen.

Därför vore det önskvärt att man först fick en större demokratisering för männen i det militära försvaret innan man släppte in också kvinnorna dit. Risker är att man får en grupp av militaristiska kvinnor, och det innebär inte någon jämställdhetsreform.

Vi har från vpk:s sida varit mycket kritiska till att kvinnor skall få bli militära chefer och komma in i det militära systemet, med den utformning, de värderingar och den inställning som finns i det i dag. Den kritiken kommer vi självfallet att fortsätta att driva, så länge det inte finns förbättrad demokrati, förbättrad jämlikhet, förbättrat inflytande för dem som tjänstgör på olika plan i det militära livet.

Dock har vi ställt oss bakom den princip det här gäller, med de undantag vi har anfört i vår motion. Om man nu skall ta detta viktiga och allvarliga steg, så skall det utnyttjas till att förbättra jämställdhetsförhållandena också för männen i det militära livet. Det finns alltså de möjligheter som även angavs i propositionen. Man skall öka informationen, öka undervisningen, öka debatten om just jämställdhetsfrågor. Vi tycker att detta är ett lysande tillfälle att också diskutera jämställdheten i stort inom det hierarkiska och mycket auktoritära system som det militära livet utgör. Det är ett av de viktiga krav som vi anfört i vår motion - att man skall utnyttja detta tillfälle att förbättra demokratin i stort för både kvinnor och män i försvaret.

Jag vill därmed, herr talman, yrka bifall till vår motion.

Anf. 154 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! När vi i beredningen Kvinnor i försvarets yrken formade våra tankar inför slutbetänkandet sammanfattades de i tre att-satser, nämligen att var och en bör bedömas och behandlas på grundval av sina sakliga förutsättningar för arbetet.

att utvecklingen mot ett könsobundet befälsyrke ingår i strävandena i samhället att nå en jämnare fördelning av kvinnor och män inom de yrken som finns, samt

att öppnandet av befälsbefattningar för kvinnor bedöms positivt påverka försvarsmaktens rekryteringsförutsättningar för befälsyrket.

Som liberal kunde jag helhjärtat ställa mig bakom detta. Vi anser att det är individuella förutsättningar som skall vara utgångspunkten, och detta skall gälla utan att man först delar upp mänskligheten i två delar, män och kvinnor. Vi anser också att vårt samhälle och individerna själva mår bra av att vi får en jämn fördelning av män och kvinnor på alla områden.

När det gäller just befälsyrket och försvaret har vi av tradition haft en alltför ensidig manlig dominans. De kvinnor som genom civil anställning eller frivilligt åtagande ingår i freds- och krigsorganisationen har ansetts ha en positiv inverkan, men de har ej deltagit på lika villkor.

Jag är väl medveten om att det här gäller att bryta ett traditionellt mönster,

*Anställning av
kvinnor som befäl
inom det militära
försvaret*

Onsdagen den
18 november 1981

*Anställning av
kvinnor som befäl
inom det militära
försvaret*

att ändra attityder. Detta hade också beredningen som skäl när vi föreslog ett mycket långsamt, etappvis öppnande av befälsyrket. Denna åsikt har helt delats av departementschefen.

Vad som är svårare att förstå är det yrkande som framförts i motion 1981/82:22, nämligen att man ej *nu* skall besluta om ett helt könsbundet befälsyrke. Det är omtanken om vår krigsorganisation som anføres som skäl. Motionärerna vill avvakta utvärdering av pågående befälsutbildning för kvinnor.

Vi är alla eniga om att en utvärdering bör göras. Vi är också eniga om att vi måste skapa och vidmakthålla en effektiv krigsorganisation. Vad vi däremot tycks vara oeniga om är vilka som skall ingå och delta i vårt lands försvar. Folkpartiet anser att det är individens förutsättningar att fullgöra sina uppgifter som skall vara utslagsgivande, oberoende av om det är fråga om män eller kvinnor. Vi tror att det blir en förstärkning av vårt försvar, om man som rekryteringsbas för befälsyrkena får både män och kvinnor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 155 GÖTBE KNUTSON (m):

Herr talman! Låt mig först erinra Kerstin Ekman om att försvarsutskottet har avstyrkt motion 22.

Vid den här sena timmen skall jag inte gå närmare in på de många frågor som kan aktualiseras i det här ärendet. Både motionären Oswald Söderqvist och Kerstin Ekman har ju varit föredömligt – åtminstone med tanke på tiden – kortfattade.

Försvarsutskottet föreslår i det betänkande som vi nu behandlar, 1981/82:6, att riksdagen slutgiltigt godkänner att rekrytering till befälsyrket inom samtliga försvarsgrenar får ske oberoende av kön. Samtidigt föreslas en del åtgärder i syfte att bl. a. underlätta denna nya karriärmöjlighet för kvinnor.

Jag ber, herr talman, redan nu att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Det bör tilläggas att det är ett mycket stort och betydelsefullt steg som här kommer att tas när det gäller jämställdhet mellan könen. Det är ett avgörande steg som inte bara principiellt utan också i praktiken öppnar vägen för kvinnor till militäryrket. Porten – eller om man så vill kaserngrindarna – öppnas nu till de olika försvarsgrenarna. Som bekant har de under ett par års tid stått öppna för kvinnor till flygvapnet.

Samma kvalifikationsgrunder skall fortsättningsvis gälla för såväl kvinnor som män beträffande dessa yrken. Det är alltså fråga om lämplighet, inte om kön.

För att klart utröna lämpligheten är det emellertid naturligt att forskning sker beträffande de medicinska förutsättningarna. Här återstår en del att utreda, och därför måste beslutet genomföras i etapper, något som även remissinstanserna är helt införstådda med.

Utskottets hemställan ansluter sig såväl till beredningens som till försvarsministerns förslag och målsättningar. Det innebär att kvinnor på sikt

bör få tillträde till samtliga befattningar för befäl inom det militära försvaret, om det inte finns medicinska hinder för detta.

Oswald Söderqvists sätt att tala om "militaristiskt" i det militära är onekligen litet konstigt. Det bör vara rimligt att det finns någonting som kan kallas militarism i det militära, men det finns ingen anledning, herr talman, att nu ta upp den debatten. Den har vi fört här i kammaren tidigare. Det blev ett enigt ställningstagande av utskottet, som avstyrkte den motion som tidigare framlagts av vpk.

Nr 30

Onsdagen den
18 november 1981

*Anställning av
kvinnor som befäl
inom det militära
försvaret*

Anf. 156 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Mycket kort: Göthe Knutson har uppfattat vårt tal om militarism. Men man behöver inte vara militarist bara därför att man är klädd i uniform, utan de största militaristerna är, som Göthe Knutson själv, civilklädda.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 16 för motion 23 av Lars Werner m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

29 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1981/82:7 om rätten till vapenfri tjänst under krig

Utskottets hemställan bifölls.

30 § Kammaren beslöt att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till nästa arbetsplenum, onsdagen den 25 november.

31 § Kammaren åtskildes kl. 23.44.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert